

MAAKI

Maakiva Iesusiva nrohurara tura

Ioniva nramanri nyi varu vaisiva nraakye qora timwa nyu quara

(Matiu 3:1-12; Ruku 3:1-18; Ioni 1:19-28)

¹ Iesusiva Kotira mwaaquvanto varura. Mwia qua kyuge qua mwia okyara vahirero mwataa-mama vahiro.

² Haaru mpo enta Aisaiaava Kotira qua qo-varama kyero gara ntumwa tero tiqaro, Taqaante, ni qua nraakye qora timwa nyiani vaisira

nte titaariro mwiva i vuni viqaro i aanra terama mwataanrove. *(Marakai 3:1)*

³ Mwi vaisiva qumina mwataqaa variqaro aakyara ntero tiqaro, Nronravanto quani aanranra terama mwateta mwia aanra avuqavuma mwataivaro mwiva mwi

aanranraqaama qio quarive qiananrove, tura. *(Aisaiaa 40:3)*

⁴ Kotiva mwia kyaahaqa huvaro Aisaiaava to-hare varu entara mwi quara gara ntumwa to-varo airi ihi vi vuvaro mpo enta Ioniva qumina mwataqaa qovarama vura. Qumina mwataqaa qovarama viro Ioniva nraakye qora nramanri nyiqanro mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkyeta qora kyaiqa vare varira qaqira kyeta nramanri varaivaro Kotiva nkye qora kyaiqa vare vari quara nruka nyataarive, tiro.

⁵ Ioniva mwitaa ti varuvata Iutiasaitave, Ierusalemisaitave, ekyaa mwi mwatanaahua hisai hisai mwiva qua tunani vita uto variqata mwihua nkyiari qora kyaiqa vare varura timwa govarama kyovaro Ioniva nramanri mwihua nyunra.

⁶ Ioninra tuavaaqa vahirero mpo quara kameri kyaahi vara kyero ututo tuavaaqava vahuvaro mwiva mwia nraahu ututero reti tavaarana rupatero varura. Ioniva hia kyara vara tu kyero nranraitiro, mwiva kainyaaqa nrenro voravanto kuruto nramanrinra nreqanro mwi kyarara nraahu nre varura.

⁷ Ioniva nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Ni naakiara nrianri vaisiva kepukyavanto ni naatara kyero nronra vaisivantoma variananrove. Mwiva nronra vaisivanto varihana nte qumina vaisi variqananra tina, hia nte qio kakataama vina nai kyugu nraamwuma tai kyaantara huvantu mwataaninrave.

⁸ Nte qati nramanri nkyi nyi varuqo. Mwiva Kotira mwanraqura nkyi nyiananrove, tiro. Ioniva mwitaa turama.

*Ioniva Iesusira nramanri mwunra
(Matu 3:13-17; Ruku 3:21-22)*

⁹ Mwi entara Iesusiva Nasreti mwatukya Karirisairo nri ntero Ioniva varunani utontero vuvaro Ioniva Iotaani nramanriqi variqaro Iesusira nramanri mwunra.

¹⁰ Nramanri mwia mwuvaro Iesusiva nramanriqitairo qatinani mwaanri ntero taqovaro nyaamwuvanto qatua vuvaro mwiqitairo Kotira mwanraquravanto nyaamwa

minrunra voti huva tumu ntero Iesusiraqaa varura.

¹¹ Tumu Iesusiraqaa varuvaro quavanto nyaamwusairo mwitaama tiro:

E ni maaquvanto variararo

ni mutukyavanto iara mpoqiavata vaiho.

Nte iara qamwateqanama varuqo, tiro.

*Saataaniva Iesusira mwataara hura
(Matiu 4:1-11; Ruku 4:1-13)*

¹² Quavanto nyaamwusairo mwitaa tuvaro qamwanrama kyero Kotira mwanraquravanto Iesusira vita varero qumina mwataqaa hia vaisivata varu mwataraqaa uro kyovaro varura.

¹³ Mwini uro kyovaro Iesusiva 40 entara variqiro vuvaro Saataaniva Iesusirara qora kyaiqa varaarive tiro, mwia mwataara hiqaro taqovaro Iesusiva hia mwia qua riaraitiro, hia qora kyaiqa utura. Iesusiva mwitaamaqiro viqaro qaakyau vahikurivanto nrohi varunani varuvata nyaamwunyaa vaisinramwu tumu mwiaqaa kyugema kyeta ntaqiky i varura.

*Iesusiva Karirini uro nai kyaiqa toharora
(Matiu 4:12-17; Ruku 4:14-15)*

¹⁴ Mwi entara mpo uhua Ioninra ntavaaqavu kyeta viteta karavuqi uro kyovaro Iesusiva Karirini uro variqaro Kotira mwakyaakya kyuqe mwakyaakya nraakye qora timwa nyinro tiqaro,

¹⁵ Mwi entava nri ntaiho. Kotiva nkyiqa ntaqikyari entava qaumaqa iho. Nkye qora kyaiqa uti varira qaqira kyeta nte kyuqe mwakyaakya timwa nyianinra nkye mwi quarara qutaave timwa kyeta riemwaqi quate, tura.

*Iesusiva Saimonikya Enturukya nyaanronra
(Matiu 4:18-20)*

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero vuva Kariri rumpua tokya sataa viqaro taqovaro Saimoniva nai qata Enturukyantiri variqaro vahe nte varura. Mwitanahua tavukya kyaiqa vare varutanahua vahe nte varuvaro

¹⁷ Iesusiva mwitanahuara tiqaro, Nkyetana ni naakiara nriate. Nkyetana vahe ntamwa kyeqata tavukya varaantema kyeta ni naakiara nriqata nraakye qora sitevarave, tiro.

¹⁸ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua mate mwiqara nkyiari vahe mwini kyeta Iesusira vatavare vurama.

*Iesusiva Iemisikya Ionikya nyaanronra
(Matiu 4:21-22)*

¹⁹ Mwitanahua mwia vatama kyeta vuvaro Iesusiva pataqiaqa viqaro taqovata Sepetira mwaagutana Iemisivavata, mwia qata Ionivavata, mpotuqi variqata vahe ntuke hi vura haqire varura.

²⁰ Mwitanahua vahe haqire varuvaro qamwan-rama kyero Iesusiva mwitanahua nraanrovata mwitanahua rieta nkyiari sora Sepetiravata, mwia kyaiqa varo vaisihuavata, mpotuqi kyeta Iesusira vatama kyeta vurama.

*Iesusiva vaana titovaro nritarero vura
(Ruku 4:31-37)*

²¹ Mwitanahua Iesusira vatama kyeta vuvaro Iesusiva vuva Kapenaamini uro variqaro mwaanra tu entaraqaa mwaanra nraamwuqi vera ntero variqaro mwiqi varuhua mwakyaakya timwa nyinro.

22 Iesusiva nraakye qora timwa nyi varuvata mwihua mwia qua rieta tiqata, Qikye, mwiva nanra quave tiri timwa timwiho? Mwiva hia mwaanra okyara ti varia vaisinramwuhua qiantema kyero ti variho. Mwiva nronra vaisivanto qiantema kyero ti variho, tura.

23 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwaanra nraamwu mwiqi varuvaro vaanavanto mwia utaqi varu vaisiva nraamwuqi vera ntero qua aakyara ntero tiqaro,

24 Iesusio, e Nasaretinyaavave. E tiri nataa hirerarave nrianro? E tiri ntuqutu taiqa kyarerarave nrianro? Nte i okyara ntapihi kyauva e nrianro. Kotiva i titaihara e Kotira kyaiqa nraahu vare variarava variaro, tiro.

25 Mwitaa tuvaro Iesusiva vaana mwia inronra hiro tiqaro, Tirema variante. Mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tiro.

26 Iesusiva mwitaa tuvaro vaana mwiva mpoqama kyero mwi vaisira tu varero qakya qakyaama kyero qua aakyara timwa mwatero qatinani nritarero viro.

27 Vaanavanto nritarero vuvata mwiqi ntuvaantuama vita varuhua kyauqu ntukikinraaqata kyeqata nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nanra inraikyavantove qovarama viho? Mwaa quara qaraakya quave. Mwi vaisiva kepukya qua tihatama vaanavantovata mwia qua riaavo, tura.

28 Mwihua mwitaa timwaqi vita nrita huvata ekyaa Karirini varuhuavata mwi quara riora.

*Iesusiva Saimoninra nrinraatarara
kyaahaqama kyovaro qati sivura
(Matiu 8:14-15; Ruku 4:38-39)*

²⁹ Iesusiva mwaanra nraamwuqitairo veva ntero Iemisikya Ionikya sita varero vuva uro Saimonikya Enturukya nraamwuqi vera ntero varura.

³⁰ Saimoninra nrinraatarara mwamwanta tu-toqa huvaro taintaqa vaite varuvata mwihua mwianra Iesusira timwa mwita.

³¹ Timwa mwuvaro Iesusiva mwia uro taqero mwia kyauquqa tu varero mwia mwaamwianrama kyero. Mwitaama kyovaro mwia mwamwantavanto kyugema viro naitarama vahuvoro mwi nraakyeva siviro kyara uta nyinrenro tera hura.

*Iesusiva nriqa vuhua kyaahaqama kyovata qati
varura
(Matiu 8:16-17; Ruku 4:40-41)*

³² Iesusiva mwi mwatukyaraqi varuvoro huar-ivanto vikyovoro entama vuvata nraakye qora nriqa vuhuavata, vaanavanto utaqi varuhuavata, sita vareta Iesusiva varunani uro kyora.

³³ Mwitaa huvata ekyaa mwi mwatukyaraqi-naahuavata Iesusiva varu nraamwunra qesa mwina nrumu varita huvai kyora.

³⁴ Huvai kyeta varuvoro Iesusiva nraakye qora airintikara mpo qara mpo qarama kyero nriqa vuhua kyugema nyatovoro mwihua nriqa vuva taiqa vuvata qio varura. Qio varuvoro vaana-vantovata airi vaisiqi varuhua sitamwa kyovata nritareta vura. Nritareqata vi varuvoro Iesusiva

vaana mwihuara qao tiro tiqaro, Hiavata qua qi-ate, tiro. Vaanavanto Iesusira ntapihi kyovarora tiro, Iesusiva mwitaa tura.

Iesusiva Karirini nrohiqaro qua mwakyaakya timwa nyunra

(Ruku 4:42-44)

³⁵ Mwia qanranraa hia qaatatovaro Iesusiva siviro veva ntero uro hia vaisivantovata varunani Kotiravata qua tirero vura.

³⁶ Mwini vuvaro Saimoniva nai henahua-vatama kyero mwia puua hirero viro.

³⁷ Vuhua uro Iesusira puuama kyeta mwin-ramwuhua mwianra tiqata, Qutaara e mwaini variarata ekyaa mwaa mwatukyaraqinaahua iara puua hi variavo, tita.

³⁸ Mwinramwuhua mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Varaivaqenramwu mpo mwatukya mpo mwatukyavata nrohiqata qua mwakyaakya nraakye qora timwa nyanre. Nte mwakyaakya mwihua timwa nyinrenra nruvave, tiro.

³⁹ Mwitaa timwa kyero mwinramwuhuvata sita varero Karirini nrohi variqaro mwaanra nraamwu mpoqi mpoqi vera ntero variqaro mwakyaakya nraakye qora timwa nyiqiro viqaro vaisi utaqitairo vaanavata sitamwa kyovata nritare vurama.

Tauma rumpuara utu vaisira kyaahaqama ky-ora

(Matu 8:1-4; Ruku 5:12-16)

⁴⁰ Iesusiva mwakyaakya timwa nyiqiro vi varuvaro vaisi mpovanto tauma rumpuara utu vaisiva Iesusiva varunani uro ntero tori kyauru raviro Iesusirara po kye tiqaro, E ni kyaahaqa

hiataa hirera, e qioma ni tauma rumpuara nruka matenanrave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaisirara po kye timwa mwatero, nai kyauqu mpiami mwia mwamwantaqa vatero tiqaro, Nte mwitaa hiataa ihana i mwitaama mwatarerave. I mwamwanta kyuqema quarive tuqo, tuvaro

⁴² mwia tauma rumpuaravanto qamwanrama tavanta vuvuro mwiva qio varura.

⁴³ Mwiva qio varuvaro Iesusiva mwi vaisirara kepukyaqama kyero tiqaro,

⁴⁴ Hia mpohuavata timwa nyinraitira, viraro Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisiva i mwamwanta taqaarive. Mwiaqaataira e Mosesiva mwaanra qua timwa tora rieqarama Kotira mpo inraikya mwinrata nraakye qoravanto iara tiqata, Qutaama mwia mwamwanta kyuqema viho qiate, tiro.

⁴⁵ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva hia Iesusiva tunte hiraitiro, mwi quara viti timwa nyi viri timwa nyi huvata ekyaa vaisi riovaro mwia kyaara Iesusiva mpo mwatukya mpo mwatukya qoqaa quariva hia vahuvuro mwiva qaqira kyero hia mwatukyani viraitiro, qumina sata variqiro vuvata nraakye qora hisai hisaita mwia taqarerata nrunrama.

2

Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisira kyuqema mwatora

(Matiu 9:1-8; Ruku 5:17-26)

¹ Iesusiva Karirini nrohi ntero nrumu nterero Kapenaamini uro varuvata mwi mwatanaahua Iesusiva nrumu variho tu quara rieta

² mwihua airivanto uro Iesusiva varu nraamwunraqi ntuvaantuama vita nraamwu mwiavata ru piqa kyeta qesanavata huvaiqu kyovaro mpovanto mwiqi vera ntaariva hia qioqa hura. Mwitaa huvaro Iesusiva nraamwu mwiqi variqaro mwakyaakya timwa nyi varura.

³ Iesusiva timwa nyi varuvata vaisi mponramwuvanto nkyiari hena vaisi mpo mwia mwamwanta hini gutu vura taintama vare nrunra. Erahiamuaantema vaisinramwu mwia taintama vareta nrunra.

⁴ Mwinramwuhua nri nteta Iesusira nraaqani quanarave tita, taqovata nraakye qora airivanto varuvata mwinramwuhua nraamwu utaqi vera nteva hia qioqa hura. Hia qioqa huvata mwinramwuhua qaqira kyeta nraamwu qiata tahiporaqaa mwaanri nteta mwi vaisira vara mwaanri vateta, Iesusiva nraamwu utaqi varuvata mwinramwuhua Iesusiva varura mwina mpiami ntukuraa kyeta. Qio ntukuraa kyeta nriqa vu vaisira taintaqaa vatora qakyomakye kyaqi vuvaro mwi taintava nraakye qora utaqaa uto vahura.

⁵ Vahuvaro Iesusiva riovata mwi vaisinramwuhua nkyiari nraahu tiqata, Qutaama mwaa vaisira Iesusiva qio kyuqema kyaananrove, tu vaisinramwuhua varuvaro Iesusiva hini mwamwanta gutu vu vaisirara tiqaro, Ni maaquo, e Kotira qua raaquta kyaananra nte mwi quara nrukama mwatauqo, tiro.

⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwaanra okyara ti varu vaisinramwuhua mwiqi varuhua riemwaqi vita tiqata,

⁷ Qaqao, mwi vaisiva nanraqamave mwitaa tiho? Mwiva mwitaa tiqaroma Kotira uaqiama mwate variho. Hiama qumina vaisivanto variqaro nai hena vaisiara, E Kotira qua raaquta kyaananra nruka mwatauqo, qiananrove. Kotiva mwiva nraahuma qio mwitaa qiananrove, tita.

⁸ Mwihua mwitaama nraato riovaro Iesusiva-vata mwihua su nyaato tura ntapihi kyero tiqaro, Nkye nataamaqive mwitaama riaavo?

⁹ Nte mwaa vaisira hini mwamwanta qutu virara tiqanama, E Kotira qua nteqa kyaananra nte nrukama mwatauqo, tuqatama nkye nianra tiqata, Qaqao, i quavanto unra quave. Hia qutaa qovara hiananrove, qiarave. Qio mwaini riaate. Nte mwi vaisirara tiqana, Sivira ena tainta tu varera quante, qiariro qiove ni quara mwiva mwitaa hiananrove? Nkye timwa mpivaqena riaankye, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaama kyero mwihua kya-parama nyatero mwiva mwihuara qaiqaa tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava varuqaro ni nronraqama kyaihananra tina, nte qioma mwatani variqana vaisivanto Kotira qua nteqa kyaani quara nruka kyaaninrave. Nkye ni quara qutaa quave qiate tina, nte mwate mwaa vaisirara mwitaa tirerave, tiro.

Mwitaa timwa kyero Iesusiva hini mwamwanta qutu vu vaisirara tiqaro,

¹¹ Sivira ena tainta tu varera ena mwaatani quantema tuqo, tiro.

¹² Mwitaa tuvata ekyaa nraakye qora mwia taqe varuvaro mwi vaisiva siviro mpiami nai tainta tu varero vuvata mwihua nrihanrama vita kyauqu ntukikinraaqate varita Kotira nrutu tuaa-hereta tiqata, Mwaa kyaiqara nraahumwa mpo qara hi kyaiqara hia taqauna kyaiqarave, tura.

*Iesusiva Rivaira nraanronra
(Matiu 9:9-13; Ruku 5:27-32)*

(Mwi entara taakisi vare varu vaisihua mponramwuvanto taakisi vareqata hini munima nkyiari tuteta hini munima nraahu nkyiari nronra vaisi nyunra. Mwitaa huvata gumina nraakye qoravanto taakisi varo vaisihua ekyaa mwihuara mpuara vaisi nraahuma variavo tura.)

¹³ Iesusiva Kapenaamini vari kyero mwiaqaatairo nrumu ntantero Kariri nramanri tokyasataa vuvata nraakye qora airivanto mwiva varunani ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva qua mwakyaakya mwihua timwa nyinro.

¹⁴ Mwiaqaatairo mwiva vuva uro variqaro taqovaro Rivaiva, Arapiaasira mwaaquvanto, opisi nraamwuqi taakisi vare varuvaro Iesusiva mwianra tiqaro, Ni naakiara nriante, tiro. Mwitaa tuvaro Rivaiva siviro Iesusira vataqiro vurama.

¹⁵ Iesusiva Rivaira nraamwuqi uro variqaro nai nraaqiaranramwuvata kyara nre varuvata airi vaisi taakisi vare varuhuavata, vaisi mponramwu mwihuara uaqiahi kyaiqara uti vari-ahuave tuhua mwihuavata, nraamwu mwiqi variqata kyara nre varura.

¹⁶ Iesusiva vaisi mwinramwuhua kyapata kyara nre varuvata Parisi vaisi mwaanra

okyara ti varuhua taqovaro Iesusiva taakisi vare varuhuavata, uaqiahi kyaiqara uti variahuave tuhua mwihuavata, kyara nre varuvata mwihua Iesusira nraaqiaranramwu kyapara hita tiqata, Nanraqamave Iesusiva uaqia hia vaisihua kyapata kyara nre variho? tita.

¹⁷ Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua qua riero tiqaro, Qati vari vaisiva hia totaava hinani vi varirave. Nriqa vi vaisiva nraahu totaava hinani vi varirave. Ta vaisihuave tiqata, Tire avuqavuma kyeta nrohi varurahuave qiahua, nte hia mwihua nyaanranrenrana tumuvave. Nte uaqia hia nraakye qorahua nyaanranrenrana tumuvave, tiro.

Kyara auramaterara tura

(Matiu 9:14-17; Ruku 5:33-39)

¹⁸ Mwi entara Ioninra nraaqiaranramwuvantovata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara auramate varuvata vaisi mponramwuvanto Iesusira kyapara hita tiqata, Ioninra nraaqiaranramwuvantovata, Parisi vaisinramwuvantovata, kyara auramate variavo. Qio nanraqamave i nraaqiaranramwuvanto hia kyara aurama taraitita, qati kyara nre variavo? tita.

¹⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nraakye vararera qiari vaisiva nai vataahuavata qati varirera, qiove mpovanto mwia vataahuara kyara aurama taate qiananro? Qaqao, hiam qio mpovanto mwitaa qiananrove. Nraakye vararera qiari vaisiva qati varirata mwia vataahua hia kyara aurama taraitita, qatima kyara nrevarave.

²⁰ Mpo enta nri ntairata mwihuaqitai nraakye vararera qiani vaisira tu vareta qatinani vara

kyaiyata mwi entaraqataita mwia vataahua ti atura ntiqata kyara aurama tevarave, tiro.

²¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Mpovanto tuavaaqa nrihi nrahitu quaninra haqira hirero hiamata vavuna qaraakya toqa kyero mwiaqaa taaqautero haqiraananrove. Tavuna qaraakya mwia toqa kyaariro qiqu vahiraro tuavaaqa nrihi mwivavata nronraqama kyero nrahitu-ankyo tiro, hia mwitaa hirave.

²² Qaiqaa tirerave. Uaini qaraakya tati kyero hia mpovanto memenra pahiqo ututaira haaruaa taqu vara kyero qaraakya uaini mwia mwiqi raurirave. Memenra pahi mwiva nraahaqama viraga mwiva mwitaa hiraro uainivanto kepukya uaini utu viqaro memenra pahi nrahitu kyaananrove. Mwitaa hiraro uainivantovata memenra pahivantovata uaqiama quananrove. Memenra pahiqotai ututaa taqura qaraakya taqu vara kyeta mwiqi nraahu qaraakya uaini rauruarave, tiro.

(Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero tu quara okyaravanto mwataamama vahiro. Mwia votima kyeta hiamata haaruaa okyaravata qaraakya okyaravata kuaaqi kuairama kyeta tutaate, tura.)

*Mwaanra tu entarara tura
(Matiu 12:1-8; Ruku 6:1-5)*

²³ Mpo enta mwaanra tu entaraqaa Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata aakyo utaqi kyakuma votihura uiti vara tutoraqi vi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto viqatama uiti tamwa nteqa kyeqa nramwaqita vi varuvata

²⁴ Parisi vaisivanto mwihua taqeta Iesusirara tiqatama, Mwataqi mwihua taqaante. Mwaanraqaa qao timwa tai inraikyarama mwihua vareta hiavo, tita.

²⁵ Parisi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Ntevitivavata, mwiavata nruhua mwi-huavata, kyara nraataa huvata varuvaro Ntevitiva kuaa qara hura mwia nkye hia mpukuqi kyaara ntumwa kyeta riarave?

²⁶ Apaiataava Kotira kyaiqa vara mwate varuva vunyaa vaisivanto varu entaraqaa Ntevitiva Kotira nraamwuqi vera ntero mpereti Kotirani vatora vara kyero nrenro nteqa kyero nai mwia vatama kyeta nruhuavata hini nyuvata nronrave. Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua nraahu mwi kyarara nraataara vahuvoro qumina vaisivanto mwi kyarara nrenro mwi quara nteqa kyorave, tiro.

²⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Kotiva vaisiara rieqaro mwaanra enta vahiananrove turave. Kotiva hia mwaanra entara rieqaro vaisi utu tairave.

²⁸ Ni mwatani mwatatai nraaqiarara nronraqama kyaihana variqana nte mwaanra entaqaa ntaqikyiqanama ntena kyakya hiani kyaiqara qioma varaaninrave, tiro. Iesusiva turama.

3

Mwaanra tu entaraqaa Iesusiva vaisi kyauqu kyuqema kyora

(Matiu 12:9-14; Ruku 6:6-11)

1 Mpo enta Iesusiva mwaanra nraamwuqi vera ntero taqovaro vaisi mpovanto kyauqu hini kukokaqama vuva varuvata

2 mwiqi varuhua mponramwuvanto tiqata, Kyai variqata taqaararo Iesusiva vaisi kyauqu kukoka mwia mate mwaanra tuna entaraqaa kyuqema kyairera, mwia kyaara mwiaqaa qua vataare, tita.

3 Mwihua mwitaa timwa kyeta Iesusira tage varuvaro Iesusiva kyauqu hini kukoqama vu vaisirara tiqaro, E nrinra vaisi variara utaqaa sivira variante, tuvaro mwiva siviro varuvaro

4 Iesusiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Tirenramwu teta mwaanra qua riegatama mwaanra qiana entaraqaa nataa hiani kyaiqarave qio varaananrave? Tire mwi entaraqaa vaisi mpo kyaahaqamave mwataanarave? Mwia uaqiamave mwataanarave? Mwaanra qiana entaraqaa tire vaisi mpo kyaahaqa hiararo mwiva qative variananrove? Tire qaqira kyeta mwi vaisira ruve kyaananrave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua hia quavata tihua tirema varuvaro

5 Iesusiva taqovata mwihua hia mwi vaisirara po kye tiraitita, kapera viri rate varuvaro mwia kyaara Iesusira mwutukyavanto uaqia huvaro mwia raraqa tovaro mwi vaisirara tiqaro, Ena kyauqu ntatutaante, tuvaro mwiva nai kyauqu ntatuta kyovaro kyuqema vura.

6 Mwia kyauquvanto kyuqema vuvata Parisi vaisi mwinramwuhua mwaanra nraamwuqitai veva nteta uro Herotira vataqita nrohuhua kypata ntuvaantua hita variqata Iesusira nataama

kyetave ru kyaananrave timwa kyeta nai timwa mwi nai timwa mwi hi varura.

Nraakye qoravanto hisai hisaita uro Iesusira taqora

⁷ Iesusiva nai nraaqiaranramwu sita varero kyaarera tokyasata uro varuvata nraakye qora airivanto Karirinyaahuave, Iutianyaahuave,

⁸ Ierusaremiqinaahuave, Itumianyaahuave, Taiaaqinaahuave, Saitoniqinaahuave, Iotaani nramanri vutura qarahi hini varuhuave, mwihua Iesusiva mpo kyaiqa mpo kyaiqa vare varurara rieta, mwihua Iesusiva varura nramanri tokyani ntuvaantuama vita varura.

⁹ Nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvarora tiro, Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nraakye qoravanto ni ntaqutivorave. Mpotu terama kyeta vataivaqena mwiqi mwaanrintena variankye, tiro.

¹⁰ Iesusiva nraakye qora airi kyugema kyovatarata tita, nriqa vuhua mwia tu vararerata uti variqata nai ntaquti nai ntaquti hi varura.

¹¹ Mwihua mwitaa hi varuvata nraakye qora mponramwu vaanavanto mwihua utaqi varuhua, mwihua Iesusira taqeta mwia vuni tumu ntita variqata aakyara nteta tiqata, E Kotira mwaaguvantove, tita. Vaanavanto mwihua utaqi varu vaisihua mwitaa tuvaro

¹² Iesusiva mwihuara kepukyaqama kyero tiqaro, Hia ni okyarara qiate. Tirema variate, turama.

*Iesusiva vaisi 12 nramwu sita vatora
(Matiu 10:1-4; Ruku 6:12-16)*

¹³ Iesusiva mwini vari kyero uro taaqi mporuqa variqaro nai mwutukya vahu vaisihua nraahu nyaanrovata mwihua uro varuvaro

¹⁴ Iesusiva vaisi 12 nramwu kyaara ntumwa kyero mwihuara nte mwihua sitaarita ni qua vareta timwa nyiqi quate timwa kyero, mwihua nronraqama kyero mwihuara tiqaro, Nkyenramwu ni airuqama mateta ni qua timwa nyiate tinama, nte nkyi sita vatauqo.

¹⁵ Nkyenramwu vaana titaivaro nritarero quarive tina, nte nkyi kepukya nyinrenrave, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwaa vaisinramwuhua sitora: Saimoninra. Iesusiva mwia mpo nrtutu ntamwawatero
Pitaavave tiro.

¹⁷ Iemisikya Ionikya. Mwitanahua Sepetira mwaaqutana
varura. Iesusiva mwitanahua mpo nrtutu Poanesisi-huatanave tura. (Poanesisi mwaa quaraqitai
tirera, Nyaanruva Nruqua Ti Varirave, tita.)

¹⁸ Enturura, Piripira

Pataromiunra

Matiura

Tomaasira

Iemisira. mwiva Arapiaasira mwaaqu

Tatiaasira

Saimoninra. mwia nrtutu mpo Serotira

¹⁹ Iutaasira. mwi vaisiva Iesusira ntavaaqavu kyaate tiro,

mwia govarama kyo vaisiva.

Iesusiva 12 vaisi mwi vaisinramwuhua sitora.

*Mpo uhua Iesusirara ueraqama vi vaisivama
variho tura
(Matiu 12:24-32; Ruku 11:14-23)*

²⁰ Iesusiva nai nraaqiaranramwu sita varero nraamwunianra nkyiari mwaatani vuvata qaiqaa nraakye qora airivanto mwia taqarerata ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata kyara nraanriva hia qioqa huvaro varuvata

²¹ Iesusira vataahua mwi quara rieta Iesusirara tiqata, Qikye, mwiva ueraqamama viho. Kyai uro mwia vitaare, timwa kyeta vurama.

²² Mwaanra okyara ti varu vaisihua mponramwuvanto Ierusaremisaita tumunte mwitaama tita, Vaana vunyaava Pierisepurivama Iesusira utaqi variho. Pierisepuriva mwia utaqi variqaro mwia kyaahaqa hi variharoma Iesusiva vaisiqitairo vaana tite variho, tita.

²³ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nyaanrovata vaini nruvaro mpo quaqaa ntumwa kyero mwihuara tiqaro, Saataaniva nataama kyero ve nai henanra titairaro nritaraanrove.

²⁴ Kuaa mwatanaavanto ntainravi variqata nkyiaritana nai ntaqi nai ntaqi ihua hia qio varivarave.

²⁵ Kuaa nraamwunaavanto ntainravi variqata nkyiaritana nai ntaqi nai ntaqi ihua, mwihuavata hia qio varivarave.

²⁶ Saataaniva ntaqikiyi vari vaanahua ntainra vita nai ntaqi nai ntaqi hi varivaro Saataaniva hia mwihuaqaa ntaqikiyiqiro viraro mwihua kepukyavanto taiqaananrove.

27 Mpuara varaiva hia kepukya vaisi mpo nraamwuqi qumina vera ntero mpo inraikya varairave. Mpuara varaiva vuni kepukya vaisi mwia nraante rupa kyero vatero mwiaqaatairo vera ntero mpo inraikya mwiani mpuara varairave.

28 Nte qutaa qua qianinra riaate. Nraakye qoravanto uaqia hiani kyaiqara mpo gara mpo gara hiani kyaiqara uti vari quarave, uaqia hi quara mpohuara ti vari quarave, Kotiva qioma ekyaa mwi quara mwi quara nraakye qora qati nruka kyero taunru nyataanarove.

29 Vaisivanto Kotira mwanraqurara uaqia hi quara ti vari quara Kotiva mwaa entaravata nraakiaravata mwi quara hia nruka kyero taunru nyataanarove, tiro.

30 Iesusirara vaanavanto mwia utaqi variho tuvarora tiro, mwiva mwitaa tura.

*Iesusira vataahua mwia taqarerata nrunra
(Matiu 12:46-50; Ruku 8:19-21)*

31 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nrovavata, mwia qatanramwuvata, nri nteta mwaata qesaqa sivi varita tiqata, Iesusira tivaro tumuanrive, tuvata

32 nraakye qora airivanto Iesusira tataaqa mwatakya vita varuhua Iesusira timwa mwita tiqata, I nrovavata, i qatanramwuvata, mwaataqa variqata iara tumuante qiavo, tita.

33 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua kyapara hiro, Tavave ni ntova variho? Tahuave ni kata pakyaa variavo? tiro.

³⁴ Mwitaa timwa kyero mwia tataaqa vara ututu mwatakyaa vita varuhua taqero tiqaro, Mwaahuama ni ntohua ni kata pakyaa variavo.

³⁵ Ni kova nyaamwuni varira mwia qua rieqata nrohi variahua, mwihuama ni kata pakyaa variavata, ni nunra nakyaa variavata, ni ntohuamwanra varita hiavo, tura.

4

Uti humwu iso quaraqaa ntumwa kyero tura (Matiu 13:1-9; Ruku 8:4-8)

¹ Iesusiva kyaarera tokyani uro variqaro nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyiankye tuvata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwia ututuma kyovarora tiro, Iesusiva qaqira kyero mpotu mpoqi mwaanri ntero mwiqi mwatakyaa viro nramanriqaa varuvata nraakye qoravanto nramanri tokya sata varura.

² Mwihua mwataqaa nramanri tokya sata varuvaro Iesusiva mpo qua mpo quaqaa ntumwa kyeqaro timwa nyunra.

³ Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaate. Vaisi mpovanto kyara vara tirero humwu isaqiro vuvave.

⁴ Mwiva kyara humwu isaqiro vuvaro mpo-huva aanra tokyani tumu ntuvavo nyaamwawanto nrumu nramwa kyorave.

⁵ Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto ori mwataqaa tumu ntuvavo mwatavanto hia vevatoqama vahuraqaara tiro, qamwanrama qupiqa vuvaro

⁶ mwia tuqavanto hia mwataqi vevato vu-
raqaara tiro, huarivanto nri ntero itovaro aa-
harama vurave.

⁷ Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto
uakukya qupiqoraqi tumu ntiro uakukya vatama
kyero qupiqa vuvaro uakukyavanto ntumwaqu
kyovaro hia tamwa riorave.

⁸ Mwitaa huvaro humwu mponramwuvanto
kyuqe hu mwataraqaa tumu ntiro kyuqema
kyero qupiqeqaro kyuqe tamwa riorave. Mpo
huva airi tamwa riemwa tovaro mpo huva uro
mpoqiavata riemwa tovaro mpo huva uro mwia-
vata nraatarero mpoqiavata riemwa torave, tiro.

⁹ Iesusiva mwi quaraqaa ntumwa kyero timwa
nyi taiqa kyero tiqaro, Nkyi nyaato vahirera, mwi
quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

*Iesusiva hia vutu kyero tiraitiro, mpo quaqaa
ntumwa kyeqaro nraakye qora timwa nyu ok-
yarara tura*

(Matiu 13:10-17; Ruku 8:9-10)

¹⁰ Iesusiva qua timwa nyi taiqa kyovata
nraakye qoravanto nkyiari mwaatani vita
nrita huvaro Iesusiva nanrianraa varuvata
mwia nraaqiara 12 nramwuvantovata, mpo
uhuavata, mwiva varunani nri nteta Iesusiva
mwi quaraqaa ntumwa kyero tu okyarara hia
ntapihiraitita, Iesusira kyapara huvaro

¹¹ Iesusiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Ko-
tiva nraakye qoraqaa ntaqikyiani quara uqetatai
quara, mwi quara Kotiva nkyiara qati kyairata
mwi quara okyara riaate tirave. Mwitaa timwa
kyero mpo nraakye qora qatinani varihua mwi
quara okyara hia ntapihi kyera timwa nyiante

tihananra tina, nte mwi quaraqaa ntumwa kyeqana mwihua timwa nyinrenrave.

¹² Nte mpo quaqaa ntumwa kyena qiarita nraakye qoravanto taqeqatavata hiamana ntapihi kyeta taqeqavarave.

Mwihua ni qua rietavata hiamana ntapihi kyeta rieverave.

Mwihua ni qua riegata

nkyiari uaqiahi kyaiqara qaqira kyaivarovauma Kotiva mwihua uaqiahi kyaiqara vare quara nruka

nyataanarove, tiro. *(Aisaiaa 6:9-10)*

Uiti uru isaqiro vura mwia okyara ntapihi kyero Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyunra

(Matiu 13:18-23; Ruku 8:11-15)

¹³ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwinramwuhwara tiqaro, Nkye mpo? Nte mwi quaraqaa ntumwa kyena tu okyarara hiave nkye ntapihi riaavo? Nkye hia mwi quara okyara ntapihi kye riaivera, nte nraakiara mpo quaqaaavata ntumwa kyena qiani quara, nkye nataama kyetave qio mwiavata ntapihi kyeta rieverave?

¹⁴ Nte vaakya mwi quaraqaa ntumwa kyena tu okyarara tirerave.

Vaisivanto humwu isatora mwi quara okyara vahirero Kotira quama vaiho.

¹⁵ Humwu aanraqaa tumuntu quara mwia okyara vahirero nraakye qora mponramwuvanto mwi humwunra votima kyeta variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua riaavaro Saataaniva

nri ntero mwihua su nyaato mwutukyaqitairo mwi quara ntavihi kyero varairave.

¹⁶ Mpohia nraakye qorahua ori mwataqaa tumu nti humwunra votima kyeta variarave. Mwinramwuhua Kotira mwakyaakya rieta mwi quarara qamwata kyeta variavaro

¹⁷ quavanto hia mwihua mwutukyaqi vihata mwi nraakye qorahua hia mwi quara mpo enta mpo enta riaraitita variavata mwi quara kyaara mpo hiahua mwihua uaqiama nyatarerata uti variavata mwihua tiri rivorave tiqata Kotira qua qamwanrama qaqira kyeta varia nraakye qorahua variarave.

¹⁸ Mpohia nraakye qorahua uakukya qupiqairaqi isato humwunra votima kyeta variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua rieta

¹⁹ mwiaqaataita mwihua mwatanyaa inraik-yara nronraqama kyeta riemwaqi viqata muni-manrave, mpo inraikyarave, qamwata kyeqata mpo inraikya mpo inraikya vararerata riemwaqi vita Kotira qua qaqira kyaavaro Kotira quavanto hia mwi nraakye qorahuaqi vaihata variarave.

²⁰ Mwihua mwitaa hiavata mpohia nraakye qorahua kyuqe mwataqaa isato humwunra votima kye variarave. Mwi nraakye qorahua Kotira qua rieta mwi quarara qutaave timwa kyeta, mwi quara riemwaqi vita kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita quarave. Mpohia nraakye qorahua mwi quara rieqata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mpohia nraakye qorahua mwihua nraatara kyeta uro mpoqiavata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqi vi variavata, qaiqaa mpohia

nraakye qorahua mwihua kyaiqavata nraatara kyeta uro nai mpoqiavata kyuqe kyaiqa Kotirani varaqita vi variarave, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva omwanra mpo quaqaa ntumwa kyero tura

(Ruku 8:16-18)

²¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Omwa qupi kyero taini uro vatairave? Tave vara kyero ntumwaqu tairave iho? Tainta mwemwaqi veta vatairave iho? Qaqao, hia mwitaa hiraitiro, omwa qupi kyero tuaahera kyero qoqaa mwaanri vatairave.

²² Nraakiara ekyaa uqeta taani inraikyara qoqaama govarama kyaananrove. Ntumwaqutaani inraikyara ekyaa qoqaama govarama kyaananrove.

²³ Nkyi nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nkye qua riaara mwia ntapihi kyeqata riaate. Nkye nanra tukyaqaave mpohua nyitave mpohua vara nyatera mwi tukyaraqaama Kotiva nkyitavata nyiqanro mwiaqaa mpoqiavatama nyiananrove.

²⁵ Kotira qua riariva variqiro viraro Kotiva mwia kyaahaqa hiraro mwiva mwia qua mpoqiavatama riaanarove. Kotira qua hia riariva variqiro viraro mwiva nanra inraikyave tutaaninra mwia vara kyairaro mwiva qatima variaranarove, tiro.

Kyara humwukyanaa qupiqaaninranra mpo quaqaa ntumwa kyero tura

²⁶ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero timwa nyinro tiqaro, Kotiva ntaqikyariva mwaa quara votima kyeroma vaiho. Vaisivanto kyara humwu isatero

²⁷ mwiaqaatairo mwiva uro vaitero siviro qaiqaa vaitero siviro mwitaamaqiro vi variharo kyara humwuvanto nai ntukohiro qupiqe varirave. Vaisivanto kyara humwu mwiva qupiqaaani okyarara hia ntapihaharo

²⁸ nai mwataqi vahiro naiqama kyero qupiqairave. Tauraaqama kyero uru mwiva ntukohiro turu vera kyero uro tamwa riemwa taihoro tamwa mwiva peqaqa hirave.

²⁹ Peqaqama viharo vaisivanto paipa varero uro tamwa mwia teqa kyeqaro varairave, tiro.

*Maasiteti uruqaa ntumwa kyero tura
(Matu 13:31-32; Ruku 13:18-19)*

³⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero qua timwa nyiqiro viro mwitaama tiro: Kotiva ntaqikyiva nanra inraikya votima kyerove vaiho? Mwianra rieqana nanra quaqaave ntumwa kyena qianin-rave?

³¹ Qio mwia maasiteti kyatari mwia tamwa votima kyeroma vaiho. Uru mwiva nai pata qiani vahirarama tuqo. Vaisivanto uru mwia vara kyero mwataqi tutaihoro

³² qupiqero kyatari nronraqama viro hini kyara tutaaravata nraatara kyero nritarero kyatari nronra vaiharo mwia kyaaravantovata nronra vaiharo nyaamwavantovata mwia kyauquqaa nraamwu hoqatero mwia aamaaqi varirave, tiro.

³³ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwi quara voti hira mpo qua mpo quaqaavata ntumwa kyeqaro timwa nyiqiro viro nraakye qoravanto ntapihi kyeta rie quara nraahu mwihua timwa nyunra.

³⁴ Mwiva nraakye qora qua timwa nyinrenro hia vutu kyero tiraitiro, mpo quaqaa ntuma kyeqaro timwa nyiqiro vuvata nraakye qoravanto nkyiari mwaatani vita nrita huvaro Iesusiva nanrianraa nai nraaqiaranramwu kypata variqaro mwi quara okyara ntapihi kyero mwinramwuhua timwa nyunra.

Toqa vaururu utura Iesusiva inronra huvaro taiqora

(Matiu 8:23-27; Ruku 8:22-25)

³⁵ Mwi entara entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nrivagenramwu nramanri nronra mwaa qara vare vutura hini tokyani quare, tiro.

³⁶ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nraakye qora ntuvaantuama vuhua mwini kyeta Iesusiva varu mpoturaqi mwaanrinteta mwia vita vareta vuvata mpotu mponramwuvanto mwihua vatama kyeta vurama.

³⁷ Mwihua nramanri mwiaqaa vi varuvaro gamwanrama kyero toqa vaururuvanto nronraqama kyero tiqaro nramanri ventaqiro nrivi varuvaro nramanrivanto mpotuqi mwaanrintero piqa kyarero uti varuvaro

³⁸ Iesusiva mpotu vitiqi turuma ntumwa kyero vaite varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia uro vaurama kyeta tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tirinramwu nramanrivanto ntaqutu

kyaaninranra e hiave nronraqama kyera riaaro? tita.

³⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva vaitoraqitairo sivirotoga vaururu mwia inronra hiro kyaarera mwianra tiqaro, Qati tirema vahiente, tuvaro toqavanto taiqa vuvaro nramanrivanto utomwi tirema vahura.

⁴⁰ Tirema vahuvaro Iesusiva nai nraaqiaramwuvanto aatu hita kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Qikye, mwaa nai nataahi vaisivave? Toqa vaururuvantovata, nramanrivantovata, mwia qua riailho, tita tura.

⁴¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaramwuvanto aatu hita kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Qikye, mwaa nai nataahi vaisivave? Toqa vaururuvantovata, nramanrivantovata, mwia qua riailho, tita tura.

5

*Iesusiva vaisi mpoqitairo vaana titamwa kyora
(Matiu 8:28-34; Ruku 8:26-39)*

¹ Mwia nraaqiaramwuwu mwitaa timwa kyeta mpotuqi vuhua kyaareraqa qara vareta hini tokya Kekesaani uro ntovaro

² Iesusiva mpotuqitairo mwaamwi ntovaro vaisi mpovanto ori atamwuqitairo veva ntero uto Iesusira hunta kyora.

³⁻⁴ Mwi vaisiva vaisi qunte varura ori atamwuqi variqiro vi varuvaro vaanavanto mwia utaqi varuvaro varuvata mpo uhua seni vara kyeta mwia rupa taare tita, rupa tovaro mwi vaisiva airi kyaanta kyauqu kyauqu rupa tora ntapihiqaro ntukekaama kyora. Qaiqaavata mwitaama kyeqata mwia rupa taare tuvaro

mwiva seni ntukekaama nraahu kyorara tiro, mpovanto mwia rupaariva hia varura. Mwia nraataraariva hia varuvaro

⁵ mwi vaisiva entaqivata, iheravata, vaisi qunte varura ori ataamwuqi viro nrinro hiqaro qua aakyara timwaqiro viro taaqiqaavata nrohiqaro qua aakyara tiqaro oriqotairo nai mwamwanta toqaaqamaqiro vi varura.

⁶ Mwi vaisiva variqaro nyianrasairo Iesusira tagero hiantero uro mwia kyuqutarani tumu ntiro variqaro

⁷ mpoqama kyero aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Kotiva nai virini variva varihara e mwia mwaaquvanto variaro. Ni nataa hirere nrianro? Kotirara rieqara hia ni ruantema tuqo, tiro.

⁸ Iesusiva vuni mwi vaisirara tiqaro, Uaqia hiara vaanavao, mwi vaisiraqitaira nritarera quante, tuvarora tiro, mwi vaanava mwitaa tura.

⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwi vaananranra ena nrutu qiante tuvaro vaana mwiva nai nrutu ntero tiqaro, Ni nutu Airivave. Tire airivantoma mwaa vaisiraqi varuro, tiro.

¹⁰ Mwitaa timwa kyero mwi vaanava qaiqaa-vata airi nani Iesusirara po kye tiro tiqaro, Hia mwaa mwataragaataira tiri titaante, tiro.

¹¹ Mwitaa timwa kyeta vuru taqovaro mwi entara quara airintivanto uhiqa nre varuvata

¹² vaananramwuvanto Iesusirara po kye tita tiqata, Qati tiri titairaqe quara mwihuaqi viqetaare, tuvaro

¹³ Iesusiva mwihua qati kyovata vaana airivanto mwi vaisiraqitai nritareta uro quara mwihuaqi viqeteta varuvata mwiaqaataita quara

2,000 nramwuvanto hianteta okai veva vahuraqi ito ntamwanra nramanriqi kyavuhu vuvaro nramanrivanto ekyaa mwihua ntaquti kyora.

¹⁴ Quaravanto nramanriqi ntumwa vita qutu vuvata quaraqa ntaqikyu vaisinramwuhua taqeta mwiaqaatai hiantamwa teta mwatukya nronraqi uro mwi quara timwa nyita aanranivata viqata viti viri timwa nyiqi vuvata mwi mwatanaahua mwi inraikyara taqarerata nrumu

¹⁵ Iesusiva varunani taqovaro vaakya vaana airivanto mwia utaqi varu vaisiva qati mwatakyaa viro tuavaaga utu tero mwia vu nraato ntapihi vuvaro varuvata mwihua mwia taqeta aatuma kyeta varura.

¹⁶ Mwihua mwi vaisira taqeta aatu hiqata varuvata vaisi mponramwu vaakya mwi inraikyara taqohua timwa nyita tiqata, Iesusiva mwitaama kyaiharoma mwi vaisiva kyuqema viho, timwa kyeta quaravata timwa nyuvata

¹⁷ mwi mwatanaahua mpoqama kyeta aatu hita Iesusirara tiqata, E tiri mwataqaataira quante, ti varura.

¹⁸ Mwi mwatanaahua mwitaa tuvaro Iesusiva mpotuqi qaiqaa mwaanri nte varuvaro vaakya vaanavanto utaqi varu vaisiva Iesusirara po kye tiro tiqaro, Kyai ntevata ivata quankye, tiro.

¹⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaao tiro, Hia mate nivatama kyera vinanrave. E ena mwaatani uro variqarama Kotiva i kyuqema kyero kyaahaqama mwatairara ena nramwunaahuavata timwa nyiante. Kotiva

iara po kye timwa mwatai quara uro ena nramwunaahuavata timwa nyiante, tiro.

²⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva Iesusiva tunte hiro mwi mwatara kyero uro kyauqurutaana mwatukya vahunani nrohiqaro Iesusiva nai kyugema mwatorara nraakye qora timwa nyiqiro vuvata ekyaa mwia qua riohua mwi quara rieqata mwihua nkyiari kyauqu ntukikinraaqa teqata varura.

*Iairaasiva Iesusira uro hunta kyora
(Matiu 9:18-26; Ruku 8:40-56)*

²¹ Mwi mwatanaahua Iesusirara hia tiri mwaatani variante tuvaro Iesusiva mpotuqi qaiqaa mwaanri ntero nrumu ntantero kyaareraqa qara varero hini tokyani vuvata mwini nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita mwiva varunani ututuma vita varura.

²² Varuvaro vaisi mpovanto mwi mwatukyaraqi mwaanra nraamwuqaa ntaqikyi varuva, Iairaasiva nri ntero Iesusira taqero mwia kyugutarani tumu ntiro Iesusirara

²³ po kye tiro tiqaro, Ni naamwunravanto qau-mama qutu quananrove. E nrinra ena kyauqu mwiaqaa vatairaro mwia nriqa quariva taiqa viraro qati variarive, tiro.

²⁴ Mwi vaisiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwikyantiri vurama.

*Nraakye mpovanto Iesusira vaaqa vitiqa
kyaatu kyora*

Iesusiva Iairaasikyantiri vi varuvata nraakye qora airivanto mwia vataqita viqata hisai hisaita mwia rataaqi vi varuvaro

25 nraakye mpovanto ekyaa enta tora taqamwaqiro vuvavata mwihuaqi varura. Mwi nraakyeva 12 ihara tora taqamwaqiro viqaro nronraqama kyero nriqa vuvaro variqaro

26 mpo totaa mpo totaahuara ni kyaahaqa hi-ate timwa kyero, munima nyuvata mwihua hia mwia kyaahaqa hiraitita, mwia munima nraahu nramwa kye varuvaro mwia mwamwanta mpo-qiavata uaqiama vuvaro varura.

27-28 Mwi nraakyeva nraakye qora utaqi variqaro Iesusiva kyaiqa varorara rieqaro Iesusira nraakiara nriqanro nai riero tiqaro, Nte mwia tuavaaqaqa kyaatu kyaariro ni nriqa viva qamwanrama taiqa quarive, tiro. Nraakye mwiva mwitaa timwa kyero Iesusira vaaqaqa kyaatu kyovaro

29 qamwanrama kyero mwia nraanre ntova aaharama vuvaro mwiva taqovaro mwia mwamwantavanto qio vahura.

30 Mwia mwamwantavanto kyuqema vuvaro varuvaro Iesusiva qamwanrama kyero taqovaro mwia kepukya hinivanto vivuvaro mwiva tuqasaa viro nraakye qora mwia vataqita nruhua kyapara hiro, Tavave niqa tu varaiho? tiro.

31 Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwu tiqatama, Nai tavave iqa tu varaiho? Ena taqaante, nraakye qora airivanto i nraaqani viqata i rataaqi vi variavo, tita.

32 Mwitaa tuvaro Iesusiva qati nraahu vaisi viri mwia puaama kyarero aitutu hi varuvaro

33 nraakye mwiva nai mwamwanta kyuqema vurara riero mwia nraatu hiqaro kyuqu kyauqu

nti varuvaro uro Iesusira kyuqutarani tumu ntiro mwi quara ekyaa qoqaa timwa mwuvaro

³⁴ Iesusiva nraakye mwianra tiqaro, Ni naamwunrao, e nianra mwiva ni kyaahaga hiananrove qiararoma i mwamwantavanto kyuqema viho. Qioma i mwutukyavanto qihaakya hirara quante, tiro.

Iairaasira nraamwunra sivuma kyora

³⁵ Iesusiva mwi quara qati ti varuvata Iairaasira nraamwuqitaita vaisi mponramwu nri nteta Iairaasira hunta kyeta mwianra tiqata, I nraamwunravanto qutuma viho. Haunri mwaanra ti vari vaisira ntavaaqavu tero, tuvaro

³⁶ Iesusivavata mwinramwuhua qua riero mwaanra nraamwuqaa ntaqikiyi varu vaisirara tiqaro, Hia aatu hianta. Nianra kepukyaqama kyera rieqara variante, tiro.

³⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Iemisira qata Ioninravata, mwinramwuhua nraahu sita varero

³⁸ Iairaasira nraamwuqi uro ntero taqovata nraakye qora nronraqama kyeta ti atura ntiqata ntate varuvaro

³⁹ Iesusiva nraamwuqi vera ntero tiqaro, Nanranre nkye ntate variavo? Mwi qiaatarava hia qutu viho. Mwiva qati vaitema variho, tiro.

⁴⁰ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusira quara raima mwateta varuvaro Iesusiva ekyaa nraakye qora vara veva mwaatani kyero qiaatara mwia nrohua qohuavata, taaramponramwu nai sita tohuavata, mwinramwuhua nraahu sita varero qiaatara mwiva qutuvata vatoraqi uro

⁴¹ mwia kyauquqaa tu varero nai quaqitairo tiqaro, *Tarita kumi*. mwaa qiaatararuvao, nte iara siquantema tuqo, tiro.

⁴² Iesusiva mwitaa tuvaro mwi qiaatarava gamwanrama siviro nrohi varura. Mwiva 12 ihi vara kyo qiaatarava siviro nrohi varuvata mwinramwuhua mwia taqeta nrihanrama vita mpoqama kyeta kyauqu ntukikinraaqate varuvaro

⁴³ Iesusiva mwinramwuhua kepukyaqama kyero tiqaro, Qio mwaa taqaarara hia mpohua timwa nyiate. Mwaa qiaatarara kyara nraahu mwiate, turama.

6

Nasaretiqinaahua Iesusira qoririma mwatora (Matu 13:53-58; Ruku 4:16-30)

¹ Iesusiva mwi mwatara kyero nai mwaatani vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia vatama kyeta vurama.

² Iesusiva nai mwaatani uro variqaro mwaanra entaqaa uro mwaanra nraamwuqi qua mwakyaakya timwa nyi varuvata nraamwu mwiqi nraakye qora airivanto varuhua mwia qua rieta kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Qikye, mwi vaisiva taisairove mwi quara mwi quara riainho? Mwiva kyuqe okyara mpo vu nraato mpo vu nraato taisairo vara qirove tiho? Tava mwi kyaiqara okyara mwia nraamwute variharove mwiva nronra kyaiqa vare variho.

³ Mwiva taintave mwitaa inraikya uti varivama variho. Mwiva Mariaara mwaaquve. Iemisivave Iosisivave Iutaavave Saimonivave

mwihuama mwia qatanramwu variarave. Mwia nrunranramwuvata mwaini variarave, tita. Mwitaa timwaqi viqata Iesusira nramwunaahua mwianra qumina vaisive timwa kyeta, mwia qoririma mwatora.

⁴ Mwihua mwitaa huvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Poropeti vaisi Kotira qua timwa nyi variariva mpo mwatani uro variraro mwi mwatanaavama mwianra qamwateqaroma mwia nrtutu tuaaheraananrove. Mwi vaisiva nai mwaatani variqaro nai nrunra qata kyapata variraro mwia nramwunaava mwianra qumina mwaa mwatanaava nraahuma variho timwa kyero hiana mwia nrtutu tuaaheraananrove, tiro.

⁵ Mwitaa timwa kyero nraakye qoravanto Iesusirara qumina vaisive tura kyaara Iesusiva hia qio nai mwatukyaqi nronra kyaiqa varaariva vahuvoro mwiva nriqa vuhua pataqiatanaqaa nraahu nai kyauqu vatovata kyugema vura.

⁶ Mwia nramwunaahua mwianra hia qio tiri kyaahaqa hiarivave turara Iesusiva airi nraato tiqaro varura.

Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu mpo mwatukya mpo mwatukya sitovata vurara tura (Matuu 10:5-15; Ruku 9:1-6)

Mwi mwatukyaraqitairo Iesusiva siviro vintante nrintante mpo mwatukya mpo mwatukya variqi viqaro nraakye qora mwakyaakya timwa nyiqiro vura.

⁷ Iesusiva nai nraaqiara nyaanrama kyero taaratana taaratana sitovata 12 mwinramwuhua mpona mpona vura. Mwiva mwihua siteqaro

vaisiqitaita vaana sitaivata qatinani nritareta quate tiro, mwiva mwihua kepukya nyiqanro qua mwitaama tiro:

⁸ Nkyenramwu virera hiqatama hiamu mpo inraikya mpo inraikya vareta viraitita, aanraqaa kyauru quru vare vira nraahuma vareta quate.

⁹ Hiamu kyarave tuave munimave vareta quate. Kyuqu nraamwu mwia nraahuma vara ututaate. Hia soti taaratana ututaate. Kuaigya nraahu utu vareta quate, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwi quara timwa kyero mwaa quaravata tiqaro, Nkyenramwu vivaro ta mwatanaavave nkyiara qamwateqaro nkyi sitairera, nkye nraamwu kuaikuqi nraahu variqita vitama mwi mwatukyara kyeta quate.

¹¹ Nkye vivaro ta mwatanaahuave hia nkyi qamwata nyateta nkyi qua hia riarera utivera, nkyetaqaatai ntuyenrauma kyeta qaqira tuto kyetama mwihua timwa nyita tiqata, Nraakiara nkyetama taqevareve, qiate, tiro.

¹² Iesusiva mwitaa timwa kyero sitovata mwia nraaqiaranramwuvanto uro viti viri timwa nyita tiqata, Uaqia hi aanranra qaqira kyeta kyuqe hi aanranraqaa quate, tita.

¹³ Mwitaa timwaqi viqata vaisi utaqi vaana varuhua sitovata qatinani nritare vuvata airi vaisi nriqa vuhua, mwihua qiataqaa vahamwenra qu nyateqata kyuqema nyatovata qio varura.

*Nramanri nyi varu vaisira Ioninra rukyora
(Matu 14:1-12; Ruku 9:7-9)*

14 Mwitaa huvaro ekyaa mwi mwatanaava Iesusirara nai timwa mwi nai timwa mwi hi varuvarora tiro, Herotiva vunyaa vaisivanto mwi mwatara Kariri mwataqaa ntaqikiy varuva, mwivavata Iesusira nrutu riora. Nraakye qora hini uhua Iesusirara mwitaama tita, Mwi vaisiva Ionivave. Ioniva nramanri nyi varu vaisiva qutu vuva qaiqaa siviro nrohi variho. Mwiva qati siviro nrohi variqarora tiroma nronra kyaiqa qio vare variho, tita.

15 Hini uhua mwitaa tuvata hini uhua qaqaio tita, Mwi vaisiva tiri haivaqava Iraisava qovarama viho, tita. Mwitaa tuvata mpo uhua Iesusirara tiqata, Haaru poropeti vaisi Kotira qua qovarama kye varuhua, Iesusiva mwihua votima kyeroma variho, tita.

16 Nraakye qora Iesusirara mwitaa ti varuvaro Herotiva mwi quara riero tiqaro, Qikye, mwi vaisiva nramanri nyi varu vaisivama variho. Nte qiavaro mwia nrunta teqa kyova Ioniva, mwivama qutu viraqitairo qati siviro nrohi variho. Mwiva qutu viraqitairo qati siviro nrohi variqarora tiroma, mwiva nronra kyaiqa qio vare variho, tiro.

17-18 Tauraa Herotiva nai qata Piripira nraata Herotinamainra varatero varuvaro Ioniva nri ntero airi nani Herotirara tiqaro, E ena qata nraata hia varaataarama varera hiaro, tuvaro mwia kyaara Herotiva nai nraata Herotinamainranra tu quara rieqaro mwiva naivanto vaisi mpo titovaro Ioninra ntavaaqavu kyero rupaqiro uro karavuqi kyora.

¹⁹ Kyovaro Ioniva karavuqi varuvaro Herotira nraatavanto Herotinamaiva varuvaro Ioniva mwianra tu quava mwia raraqa tovaro Ioninra rukyarera utuvaro hia mwia rukyaari aanrava vahura.

²⁰ Ioniva vaisi kyuqeva avuqavuma kyero nrohi varurara tiro, Herotiva mwianra rieqaro mwia nraatu aatu hiqaro hia mwia rukyaate tiro. Mwitaa timwa kyero Herotiva Ioniva ti varu quarara qamwateqarovata mwiva mwia quara taara nraato tura.

²¹ Mwitamaqi vuvaro mpo enta Herotina- maiva Ioninra rukyaari aanrava qio vahura. Mwi quara okyaravanto mwataamama vahiro. Herotiva nai mwato entava qovara huvaro mwi entaraqaa nronra vaisi kyara nyinrenro mwihua nyaanronra. Mwiva ntaqu vaisihuqaa ntaqikyí varu vaisihuave, airi inraikya vato vaisihuave, mwiva mwihua nyaanrama kyero kyara nyinro.

²² Kyara nyuvata mwihua nre varuvaro Herotina- mainra nraamwunravanto nrumu mwihua ihi ntamwa nyatero. Mwiva ihi nte varuvata Herotivavata mwiva kyara nyuhuavata mwi mwanraatara qamwata mwateta. Herotiva nai nraata nraamwunranra qamwatero mwianra tiqaro, Nanra inraikyarave i mwutukya vaiho? Ni timwa mpiraqe i mwiankye, tiro.

²³ Mwitaa timwa kyero mwiva kyauqu nriqíqaa vatero tiqaro, Nte qutaama tuqo. E nanra inraikyarave tiraqena nte i mwianinrave. Mwata hini nte ntaqikyianinranra tiraqena nte ntainra kyena i mwianinrave, tiro.

²⁴ Herotiva mwitaa tuvaro mwanraata mwiva veva ntero uro nai nronra ntumwahiamwa hiro

tiqaro, Nto, nte nanra inraikyarave qiariro ni mpiananrove? tiro. Mwitaa tuvaro mwia nrova tiqaro, Ioniva nramanri nyi vari vaisira mwia qiata mpiante qiante, tiro.

²⁵ Mwia nrova mwitaa tuvaro mwia nraamwunravanto hiantero uro vunyaa vaisi Herotirara tiqaro, Qamwanrama kyera Ioniva nramanri nyi vari vaisira nrunta teqa kyera tanuqa varaqira nrumu mpiante, tiro.

²⁶ Mwanraata mwiva mwitaa tuvaro Herotira mwutukyavanto uaqia huvarovata mwiva vaakya kyauqu nriqiqaa vatorara riegaro, kyera nranrenrata nru vaisihuaravata riegaro tiqaro, Nte mwanraata mwianra tu quara nteqa kyaankyorave, timwa kyero

²⁷ mwiva karavu vaisiqaa ntaqikyí varu vaisira mpo titero tiqaro, Ioninra qiata qamwanrama kyera varaqira nrumu mpiante, tuvaro mwiva uro karavugitairo mwia nrunta teqa kyero

²⁸ mwiaqaatairo mwia qiata tanuqa vatero varaqiro nrumu mwanraata mwia mwuvaro mwiva varero uro nai nronra mwunra.

²⁹ Mwitaama kyovata Ioninra nraaqiaranramwuvanto mwi quara rieta mwihua nrumu Ioninra mwamwanta varaqita uro quntamwa kyora.

Iesusiva pata kyara airiqama kyero 5,000 vaisi nyunra

(Matiu 14:13-21; Ruku 9:10-17; Ioni 6:1-13)

³⁰ Iesusiva nronraqama kyero sitovata vu vaisihua nrohita uro ntante nrumu ntuvaantuama vita Iesusira nraaqani variqata mwihua nkyiari

kyaiqa varoravata, nkyiari nraakye qora timwa nyu quaravata, Iesusira timwa mwunra.

³¹ Mwi entara nraakye qora airivanto Iesusira taqarerata vita nrita hi varuvarora tiro, Iesusivavata mwia nraaqiaranramwuvata hia kyuqema kye kyara nreva vahuvata varura. Mwitaa huvaro Iesusiva tiqaro, Vivaqenramwu uro qumina sata tetaraa variarata nkyenramwu ho hiate, tiro.

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero mwinramwuhua sita varero mpotuqi mwaanri ntero kyaareraqaama tero qumina sata varirerata vurama.

³³ Mwinramwuhua vuvata airi nraakye qoravanto mwihua taqeta tiqata, Mwihua mate mwinima vivarave, timwa kyeta mpo mwatukya mpo mwatukyaqitaita mwihua hianteta kyaarera tokyasataa mwataqaa vuhua uro Iesusiva mpotugima tero virera hunani mwihua nraante uro ntora.

³⁴ Mwihua nraante uro ntovaro Iesusiva nraakiara uro ntero mpotuqitairo mwatani mwaamwi ntero nraakye qora airivanto ntuvaantuama vuhua taqero mwihuara po kye timwa kyero tiqaro, Qikye, vaisivanto hia mwihuaqaa ntaqikiyi varihata sipisipivanto nkyiariaraa nrohi varia sipisipihua votima kyeta mwaa nraakye qorahua api nrohi variavo, tiro. Mwitaa timwa kyero mwini variqaro Iesusiva qua mwakyaakya mwihua timwa nyi varura.

³⁵ Iesusiva timwaqiro vuvaro huari mpuani tumi vuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwiva varunani uro nteta tiqata, Huarivanto mpuani tumi viharo mwaini qumina satave.

³⁶ E nraakye qora mwaahua sitairata mwihua uro kyara vahiani mwatukyaraqi nrohiqata kyara kyoqaama kye nraate. Mwihua hia kyara ntumwa vareta nriahuave, tita.

³⁷ Mwia nraaqiaranramwu mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Nkyetama mwihua kyara nyiate, tiro. Tuvata mwihua Iesusira kyapara hita tiqata, Tire nronra munima 200 kinaa mwia kyetave kyara vara kyeta mwihua nyiananrave? tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Mpereti nataamave ntumwa taavo? Nkye uro taqaate, tuvata mwihua uro taqeta nrumu timwa mwita tiqata, Mpereti kyauquruvata tavukya taaratanavata nraahuma ntumwa taavo, tita.

³⁹ Mwia nraaqiaranramwu mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qora timwa nyinro tiqaro, Nkye mwukyau mwaa mpo sata mpo sata ekyama mwatakyaa vita variate, tiro.

⁴⁰ Mwitaa tuvata mwihua mpo sata 100 nramwu mwatakyaa vita varuvata mpo sata 50 nramwu mwatakyaa vita varuvata mwitaamaqi vita ekyaa nraakye qoravanto mwatakyaa vita varura.

⁴¹ Mwatakyaa vita varuvaro Iesusiva mpereti hini kyauqu mwinramwunravata, tavukya taara mwitanavata, vara kyero nyaamwuni taqeqaro Kotirara kyugemave timwa kyero, mpereti nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Qio nkye varaqita uro nyivata mwihua nraate, timwa kyero tavukya taara mwitanavata tukyama kyero nraakye qora mwihua ekyaa nyuvata

⁴² ekyaa mwihua vikyokyama nronra.

⁴³ Vikyokyama nrovata Iesusira nraaqiaranramwu mwiaqaataita nraakye qoravanto mperektivata tavukyavata nreqata viti vaati kyora utu aatuma kyeta tua nronra ntutantuto tuara 12 nramwu piqa kyora.

⁴⁴ Mwi entara 5,000 vaisi airivanto mwi kyarara nronra.

*Iesusiva kyaarera mwutuqaa kyuqu
ntamwaqiro vura*

(Matiu 14:22-33; Ioni 6:15-21)

⁴⁵ Iesusiva mwihua kyara nyinro mwiaqaatairo gamwanrama kyero nai nraaqiaranramwu sitero tiqaro, Nkye nraante mpotuqi mwaanrinte kyaareraqaamate vutura qarahi hini Vetasitaani vi varivagenama nte nraakye qora sitaarita nkyiari mwaatani quate, tiro.

⁴⁶ Mwitaa tuvata mwihua vuvaro Iesusiva verara taaqiqaa Kotirara aakyara tirero viro.

⁴⁷ Iesusiva Kotirara aakyara tirero vuvaro entama vuvata mpotuqi vuhua kyaarera tavaara sata vi varuvaro Iesusiva nanrianraa qatinani variro.

⁴⁸ Iesusiva mwini variqaro taqovaro toqavanto mwihua virera hunasairo nriqanro mpotu vente varuvata mpotuqi varuhua mwukyaari tiqata nramanri ntainraqita vura. Mwitamaqita vuvaro qauma qaatatarera huvaro Iesusiva mwihua hunta kyarero kyaarera mwutuqaa nrinro.

⁴⁹⁻⁵⁰ Mwiva nriqanro mwihua nraatara kye quankye tiro, utuvata mwihua taqovaro Iesusiva kyaarera mwutuqaa nri varuvata mwihua

mpoqama kyero nraatuqa tovata vaanave timwa kyeta, aatu hiqata oi aai ti varura.

Mwihua oi aai ti varuvaro Iesusiva qamwan-rama kyero mwihuara tiqaro, Kepukyaqama kyeta variate. Ntema nruqo. Hia aatu hiate, tiro.

⁵¹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mpotuqi mwaanri ntero mwihua kyapata varuvaro toqavanto taiqa viro tirema vahuvata mwihua qikye tita, kyauqu ntukikinraaqate variqata

⁵² Iesusiva mpereti taaraqia airiqama kyero nraakye qora nyunranra hia mwihua su nyaato ntapihuvata hia Iesusira okyarara ntapihi kyeta riora.

Iesusiva Kenesaretini uro variqaro nriqa vuhua kyuqema kyora
(*Matiu 14:34-36*)

⁵³ Mwihua vutura hini vantara Kenesaretini uro nte mwaamwi nteta mpotu rupate

⁵⁴ mwataqaa virera huvata mwi mwatanaahua Iesusira ntapihi kyeta taqeta, Qio mwaa mwivave, tita.

⁵⁵ Mwitaa timwa kyeta mwihua hianteta uro vutusai vurusaita nriqa vu nraakye qorahua sitaqita tumu Iesusiva variho tunani kyora.

⁵⁶ Iesusiva mwi mwataraqaa variqaro mpo mwatukya mpo mwatukya pata mwatukyave, nronra mwatukyave, uta aakyoqi vahu mwatukyarave, Iesusiva mwini nrohi varuvata mwi mwatanaahua nriqa vuhua sitaqita mwatukyaqaa kyeta Iesusirara po kye tita tiqata, Qiove nriqa vi nraakye qorahua i tuavaaqa vitiqaa kyaativarave? tuvaro Iesusiva qiove

tuvata ekyaa mwiaqa kyaatu kyo nraakye qorahua kyuqema nraahu vura.

7

Kotiva timwa tai quava vaisivanto timwa tai quaravata nraatara kyero vahira

(Matiu 15:1-9)

¹ Parisi vaisinramwuvata mwaanra okyara ti varu vaisihuavata Iesusira taqarerata Ierusalemisaita nrumu Iesusiva varunani ntuvaantuama vita variqata

² taqovata Iesusira nraaqiara mponramwuvanto variqata Parisi vaisi mwihua qua mwaanra okyara qaqira kyeta hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre varura.

³ Mwi entara Parisi vaisinramwuvata ekyaa Iutia mwatanaahuavata nkyiari haivaqahua timwa to quara rieqata mwitaa mwitaama kyeqata mwihua nkyiari kyauqu hiqe varura. Mwihua hia kyauqu hiqohua hia kyara nronra.

⁴ Mwihua uro maaketiqi nrohita uro ntanteta nrumu varita hia nkyiari kyauqu hiqama kyaraitita, hia kyara nronra. Mwihua haivaqahua kaapu hiqe okyararave, tanu hiqe okyararave, mpo okyara mpo okyara timwa nyuvata mwihua riemwaqi viqata nrohi varura.

⁵ Mwihua mwi quara riemwaqita nrohi varuhuara tita, Parisi vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iesusira kyapara hita tiqata, Tiri haivaqahua qua timwa tora i nraaqiaranramwuvanto nteqa kyeta hia kyauqu hiqaraitita, kyara nre variavo. Nanraqamave mwihua mwitaa hi variavo? tita.

⁶ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye unraqama kyeqata kyuqe kyaiqa vare variahuave. Aisaiaava haaru variqaro nkyiara avuqavuma kyero qara ntumwa torave. Kotiva mwia kyaahaqa huvaro Aisaiaava Kotiva mwitaama tiho tiro:

Mwaa mwatanaahua nroqitai nraahu ni nutu tuaahere
 variavaro mwihua mwutukyavanto hia nianra vaiho.

⁷ Mwihua mwaanra tiqatama mwihua nkyiari haivaqahua

qua nraahu timwa nyiqata mwihua quminama ni nutu tuaahere variavo, tura. (*Aisaiaa 29:13*)

Aisaiaava mwitaama kyero qara ntumwa torave.

⁸ Kotiva nkyiara mwitaa mwitaa hiate tu quara nkye mwi quara qaqira kyetama vaisivanto timwa taa quara nraahuma riemwaqita nrohi variarave, tiro.

⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva mwihuara qaiqaa tiqaro, Qio kyuqema hiavo. Kotiva mwitaa mwitaa hiate tu quara nkye mwi quara qoririma kyeta nkyi haivaqahua timwa to quara nraahu riemwaqita vi variahuave.

¹⁰ Mosesiva Kotiva timwa to quara riero nkyiara tiqaro, Ena nrohua qohua nrutu tuaahera nyataante. Nai nrohua qohuara uaqia hiani quara ti variani vaisira rukyaate, turave.

¹¹ Kotiva mwitaa timwa to quava vaihata nkye mwi quara hia riaraitita, nkyeta riemwa kye nkye tiqata, Vaisivanto nai nrohua qohuara tiqaro, Nte nkyitana kyaahaqa hirera tu munimanra hia nkyitana nyinraitina, Kotirani vatarerave, tirera,

¹² mwi vaisiva qioma nai nrohua qohua qaqira kyero hia mwitanahuaqaa ntaqikyiqiro quananrove, qiarave.

¹³ Nkye unra qua mwitaa tiqatama Kotira qua nteqa kyetama nkyita haivaqahua timwa nyu quara mwia nraahuma nraakye qora timwa nyi variavo, tiro.

*Nanra inraikyavanto vaisi uaqياما mwatai-haro Kotiva mwianra uaqياما hi vaisirave tura
(Matu 15:10-20)*

¹⁴ Iesusiva nraakye qora ntuvaantuama vuhua nyaanrama kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaa nte tirera hiani quara kyuqema kyeta rieqatama variate.

¹⁵ Kyaravanto qatinasairo vaisi utaqi vi inraikyava hia vaisi uaqياما mwatai-haro Kotiva mwianra mwiva uaqياما hi vaisirave qiananrove. Vaisi utaqitairo qovara hi inraikyava vaisi vara kyero uaqياما kyairave.

¹⁶ Nkyi su nyaato kyuqe su nyaato vahirera, mwi quara okyara ntapihi kyeta riaate, tiro.

¹⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantuama vuhua mwini kyero nraamwuqi uro varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva vaakya tu quara okyarara mwia kyapara huvaro

¹⁸ Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyi su nyaatovata mpo? Nkyi su nyaatovanto hiave ntapihi riainho? Kyaravanto qatinasairo vaisi utaqi vi inraikyava hia qio vaisi uaqياما mwatai-haro Kotiva mwianra mwiva uaqياما hi vaisivave, qiananro.

19 Vaisivanto kyara nraihanro hia mwi kyarava mwia vu nraatoqive mwutukyaqive viraitiro, qati vaisi raraqi ito vahiho qio mwiqitairo qatinani tumitarairave, tiro. Iesusiva mwi quara timwa nyiqanro mwi quaraqotairo nraakye qoravanto ekyaa kyara qio nraivaro Kotiva hiamankyiara uaqia hia vaisihuave qiananrove, tura.

20 Iesusiva mwitaa timwa kyero qua mpo tiqaro, Vu nraatoqinaa inraikyavanto, mwutukyaqinaa inraikyavanto, mwi inraikyava mwi inraikyava vaisi uaqiama kyaiharo Kotiva mwi vaisirara uaqia hi vaisirave tirave.

21 Vaisi vu nraato mwutukyaqitairo uaqia hi kyaiqara utuariva nriho. Vaisivanto nraakyevata api nrohiariva vu nraatoqitairo nriho. Mpuara varaarivavata mwiqitairo nriho. Vaisi ru kyaarivavata mwiqitairo nriho. Mpora nraata vaatiara nrohiarivavata mwiqitairo nriho.

22 Mpova hi inraikyarara mwutukya ntiraro varaariva vu nraatoqitairo nriho. Airi munimave mpo inraikyave vaterovata qaiqaa kyaatavata nraahu vararerave ti variariva vu nraato tuaraqitairo nriho. Unra qua qiarivave, hia nai mwamwantaga kyuqema ntumwa quarivave, mpova hi inraikyarara vairiqa hiarivave, mpora nrutu vara mwataniqa hiqaro qiarivave, nte nronra vaisive qiarivave, api nrohianinranra nraahu riemwaqi quarivave,

23 ekyaa mwi inraikyava vaisi vu nraato mwutukyaqitairo nri ntero vaisi uaqiama kyaiharo Kotiva mwia kyaara mwianra uaqia hi vaisirave qiananrove, tiro.

*Mpo mwatanaa nraakyevento Iesusira kepuk-
yara riovaro Iesusiva mwia kyaahaqama kyora
(Matiu 15:21-28)*

²⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwi mwatara kyero uro mpo mwatani Taiaavata Saitoni-vata vahu mwataraqaa varurama. Mwiva uro variro hia mpovanto ni taqaarive timwa kyero, nraamwu mpoqi varuvaro nraakye mpovanto mwiva varura vaakya ntapihi kyora.

²⁵ Ntapihi kyero nraakye mwia nraamwunraqi vaanavanto varu nraakyeva Iesusiva varuraqi uro ntero Iesusira nraaqani mwia kyuqusata tumu ntiro varura.

²⁶ Mwi nraakyeva nai mpo mwatanaava hia Iutaa mwatanaava, mwiva Siria mwata Ponisiaqi mwatato va varura. Mwi nraakyeva Iesusirara po kye tiro tiqaro, Ni naamwunraqitaira vaana titairaro qatinani nritaraarive, tiro.

²⁷ Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva nai timwa mwinro mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, Qaqao, nte nraaqiara nraante kyara mwinrenrave. Nte nraaqiara kyara vara kyena vairi nyiankyorave, tiro. (Mwi quara okyara mwataamama vahi: Iesusiva tiqaro, Kyai nte Iutaa mwatanaahua nraante kyaahaqa hiankye. Nte mpo mwatanaahua nraante kyaahaqa hiankyorave, tiro.)

²⁸ Tuvaro nraakye mwiva tiqaro, Nronrao, e qutaa qiararovata, vairivanto tainta mwemwaqi variqaro nraaqiaravanto kyara viti vaati nreqata kyaara nrainrave, tiro.

²⁹ Nraakye mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Kyuqema tira hiaro. E mwitaa qiarananra

tina, nte vaana mwia titauqaro qatinani nri-taraiho. I nraamwunravanto qio variho. Qio ena mwaatani quante, tiro.

³⁰ Iesusiva mwitaa tuvaro nraakye mwiva nai mwaatani vuva uro ntero taqovaro vaanavanto mwia nraamwunraqitairo nritarero vuvaro mwi qiaatarava taintaqaa kyugema vaite varurama.

Nraato tita vuvaro quavata hia ntapihi kyero tu vaisira Iesusiva kyaahaqama kyora

³¹ Iesusiva Taiaani variro mwiaqaatairo Saitonivata uro variro mwisairo vintantero kyauqurutana mwatukya vahunanivata vintantero mwisairo kyaarera nramanri Karirini tumu ntora.

³² Mwini tumu varuvata mpo uhua vaisi mpo vitaqita uro Iesusiva varunani kyora. Mwia nraato tita vuvaro quavata hia ntapihi kyero tu vaisira vitaqita uro Iesusiva varunani kyeta Iesusirara po kye tita tiqata, Ena kyauqu mwiaqaa vatairaro kyugema quarive, tita.

³³ Mwiha mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qo-raqitairo vaisi mwia vitero uro nkyiariaraatana variqata Iesusiva nai kyauqu vukahiqo vaisi mwia nraatoqi veta vatero quaantu vihi kyero mwia mwaaqinriqaa vatero

³⁴ nyaamwuni taqeqaro mwia ua huvaro po timwa kyero nai quaqitairo tiqaro, *Epatave*. Qatua quante, tiro.

³⁵ Mwitaa tuvaro mwia nraato tita vuva gamwanrama qatua vuvaro qio riero varuvaro mwia mwaaqinrivantovata qio vahuvaro qua ntapihi kyero ti varura.

³⁶ Mwitaa huvaro Iesusiva mwia nramwunaahuara kepukyaqama kyero tiqaro, Mwaa in-raikyara taqaara hia mpohua timwa nyiate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwihua Iesusira qua hia riaraitita, mwi quara viti viri timwa nyiqita vura.

³⁷ Mwihua viti viri mwi quara timwa nyiqi vuvata mwi quara riohua qikye tita, kyauqu ntukikinraaqateta tiqata, Mwiva ekyaa kyaiqa kyuqema kyero vare varivave. Mwiva nraato tita quahua kyuqema kyaihata qio riarave. Mwiva hia qua qiahua kyuqema kyaihata qio qua ti variarave, tura.

8

Iesusiva qaiqaa pata kyara airiqama kyero nyunra

(Matiu 15:32-39)

¹ Mwi entara nraakye qora airi kyaatavanto Iesusira taqarerata nrumu ntuvaantuama vita varura. Mwihua hia kyara mpoqianivata ntumwa taraitita, qati varuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero tiqaro,

² Nte nraakye qora mwaa variahuara po tuqo. Mwihua taarampo enta ni vatama kyeta variqi vigata nkyiari kyara nramwa taiqa kyaavo.

³ Nte mwihua nkyiari mwaatani sitaarita mwihua nraataa hiro vuqitairo nrivu nrivuhirata aanraqaa tumu ntivorave. Mpo hiahua nyianra-saitavata nriahuave, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiara mwihua qaqaqo tita, Mwaa qumina mwukyauqaave. Taisaitave kyara varaanarave, tita.

⁵ Tuvaro Iesusiva mwihua ntumwahiamwa hiro, Nkyenramwu nataama mperetive ntumwa taavo? tuvata mwihua tiqata, Mpereti 7 nramwu ntumwa tauro, tita.

⁶ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nraakye qora ntuvaantua uhuara tiqaro, Mwatasata mwatakyaa quate, timwa kyero mpereti 7 nramwu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, mwi kyarara nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro nraakye qora nyiate, tiro. Tuvata mwihua nraakye qora ntuvaantua uhua nyunra.

⁷ Nyuvaro Iesusiva tavukyavata vatora vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero tiqaro, Tavukyavata tukyama kyeta nyiate, tiro.

⁸ Mwitaa tuvata mwihua nyuvata nraakye qo-ravanto qioqama kyeta nronra. Qio nreta viti vaati kyora mwia nraaqiaranramwuvanto utu kyeta ntutantuto tuara 7 nramwu piqa kyora.

⁹ Mwi entara 4,000 nraakye qora airivanto mwi kyarara qio nronra.

¹⁰ Qio mwiaqaatairo Iesusiva nraakye qora sitero mwiva nai nraaqiaranramwu kyapata mpotuqi mwaanri ntero kyaarera nramanri qara varero Ntamanutaa mwatani viro.

Parisivanto Iesusirara nronra kyaiqa tirivata tinraamwu taante tura

(Matiu 16:1-4; Ruku 12:54-56)

¹¹ Iesusiva Ntamanutaa mwatani vuva uro ntovata Parisi vaisinramwu Iesusiva hunani nri nteta Iesusira inronrama mwatarerata mwia mwataara hiqata taqaare timwa kyeta tiqata, E

nronra kyaiqa tiri tivuqaa varairaqeta tire taqe iara qutaama Kotiva i titaiho qiare, tita.

¹² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusira ua huvaro po tiro tiqaro, Mate mwaa varia nraakye qorahua nanraqamave tiqata nronra kyaiqa tinraamwu tairaqa tire i okyarara qutaave qiare ti variavo? Nte qutaa qianinra riaate. Mate mwaa entara variahua varivaqena nte hia ntena okyara mwihua nyaamwu tegana nronra kyaiqa vararerave, tiro.

¹³ Iesusiva mwitaa timwa kyero qaqira mwihua mwini kyero mpotuqi mwaanrintero kyaareraqama tero vutura hini tokyanianra viro.

Parisi vaisi kyaiqa nraatu rauriqata variate tura

(Matiu 16:5-12)

¹⁴ Kyaareraqaa vi varuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mpereti taunru kyeta hia vararaitita, kuaiqia nraahu mpotuqi vatovaro

¹⁵ Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero tiqaro, (Taupatai inraikyava mperetiqi viharo mperetivanto kyotairave.) Parisivantovata Herotivavata taupataira votima kyeta variavo. Nkye mwihua nyaatu aatu hiqata variate.

¹⁶ Mwitaa huvata mwia nraaqiaranramwuvanto Iesusiva mpo quaqaa ntumwa kyero tu quara hia ntapihiraitita, nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Nanra quave tiho? Mpereti hia varaunanra mwianra rieqarove mwitaa tiho? tita.

¹⁷ Mwitaa ti varuvaro Iesusiva mwihua ti varu quara riero tiqaro, Nkye nanraqamave mpereti hia varaara kyaara airi qua ti variavo? Hiave

nkyi su nyaatovanto ntapihi vihata ntapihi kyeta riaavo? Nkyi nyaato tita vihatave nkye hia ntapihi kyeta riaavo?

¹⁸ Nkye su nyaato vataahua nkye hiave ntapihi kyeta rieta taqaavo? Nkye nte kyaiqa varaurara taunruve kyaavo?

¹⁹ Nte 5,000 nraakye qora mpereti kyauquru nteqa kyena nyiavata nreta viti vaati kyora nataama tua nkye mwi entara piqa kyorave? tiro.

Iesusiva mwitaa tuvata mwihua tiqata, Qio tire mwi entara tua 12 nramwu piqa kyaavanarave, tita.

²⁰ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa tiqaro, Qio nte 4,000 nraakye qora mpereti 7 nramwu nyiavata nreta viti vaati kyora nataama tua nkye mwi entara piqa kyorave? tiro.

Tuvata mwihua tiqata, Qio tire tua 7 nramwu mwi entara piqa kyaavanarave, tita.

²¹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, (Nkye nte mwi kyaiqara varaurara ntapihi kyeta riaataara vaihata nkye taunru kyeta mpereti kuaiqia vare nrianranra airi qua ti variavo.) Nkyi su nyaato ntapihi virata ni okyarara riaataara vaihata nkye nataamaqitave ni okyarara hia ntapihi riaavo? tiro.

Iesusiva vaisi mpo vu qipa vura ntapairi mwator

²² Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuhua Vetasaitaani uro nteta mwini varuvata mpo uhua vu qipavu vaisira vita vareta Iesusiva varunani uro kyeta Iesusirara po tita tiqata, Vaisi mwaqaa ena kyauqu vatairaro qio taqaarive, tita.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva vu qipavu vaisira kyauqu tu varero vitaqiro uro mwatukya mwaaqani kyero mwini variqaro mwia vuqaa taara vihi kyero nai kyauqu mwiaqaa vatero mwia kyapara hiro tiqaro, Mpo inraikya qiove taqera hiaro? tiro.

²⁴ Iesusiva mwitaa tuvaro vaisi mwia vu qauma ntapairi virera huvaro mwiva vutu taqero tiqaro, Nte vaisi taqe varuqata mwihua kyatari votima kyetama nrohi variavo, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa nai kyauqu mwia vuqaa vatovaro mwia vuvanto ntapairi vuvaro mwiva kyugema kyero ekyaa inraikya taqero.

²⁶ Vaisi mwiva ntapihi kyero taqovaro Iesusiva mwia titero tiqaro, Hia mwi mwatukyaraqira nrumu ntantera viraitira, ena mwaatani quante, tiro. Turama.

*Pitaava Iesusira okyarara tura
(Matiu 16:13-20; Ruku 9:18-21)*

²⁷ Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata uro Sisariaa Piripai qaumato vahu mwatukyaraqira viro. Aanraqaa viqaro nai nraaqiaranramwu kyapara hiro tiqaro, Nraakye qoravanto nianra tavave timwa kyeqatave ti variavo? tiro.

²⁸ Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mpo hiahua iara Ioniva nramanri nyi varivave qiavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava Iraisavave ti variavata, mpo hiahua iara mwiva tiri haivaqava poropeti vaisi mpovanto qaiqaa qovarama viro nrohi variho ti variavo, tita.

29 Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua ntumwahiamwa hiro tiqaro, Qio nkyenramwu mpo? Nkye nianra ta vaisiva varihove qiavo? tiro. Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, E Karaisiva, Mesaiaavantove. E Kotiva titai vaisiva variaro, timwa kyeqatama tire varuro, tiro.

30 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhuara kepukyaqama kyero tiqaro, Hiavatama mwi quara mpohua timwa nyiate, tiro.

Iesusiva nraakiara nai qutuaninranra timwa nyunra

(Matiu 16:21-28; Ruku 9:22-27)

31 Mwitaa timwa kyero Iesusiva qua tohara tero vutu kyero nai nraaqiaranramwu mwiva nraakiara nai qutuaninranra timwa nyinro tiqaro, Nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nriqa quani inraikyara airi vararerave. Nronra vaisivantovata, Kotira kyaiqa vara mwate varia vaisihua vunyaa vaisivantovata, nianra qumina vaisive timwa kyeta, ni qoririma matevarave. Mwihua mwitaa hiqatama ni ru kyaivaqena nte qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

32 Iesusiva mwi quara vutu kyero qoqaa timwa nyuvaro Pitaava Iesusira vita uhini kyero qaqao tiro, Qora quama tira hiaro, tuvaro

33 Iesusiva tuqasaa viro nai nraaqiaranramwu taqero Pitaara inronra hiro tiqaro, Saataanio, nyianrasata quante. Hia ni puqaa variante. E hia Kotiva riaintema kyera riaaro. E qumina vaisivanto riaintema kyera rie variaro, tiro.

34 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraakye qora ntuvaantua uhuavata nai nraaqiaranramwuvata nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Ni pataqiro nrianri vaisiva mwiva nai mwutukya vahianinra qaqira kyero vaisi rukyeta hirite kyatarira vara qu varero ni naakiara nriananrove.

35 Nai mwatani qati varianinranra nraahu nronraqama kyero riariva, mwi vaisiva ekyaarama qutu quanarove. Vaisivanto nianra riemwaqiro viqaro ni kyaiqa vararero ni qua riemwaqiro viqaro uro qutu quariva, mwi vaisiva ekyaa enta qati variqiro quanarove.

36 Vaisivanto mwatani variqiro viqaro ekyaa inraikya ntuvaantuama kyero mwiaqaatairo qutu viraro mwiva ntuvaantuama taani inraikyava nataama kyerove mwia kyaahaqa hiananrove? Hia mwi inraikyava mwia qio kyaahaqa hiananrove.

37 Vaisivanto qutu viro nanra kyoqaave mwinro qaiqaa qati variqiro quanarove? Hia mwiva mwi entara qio kyoqaa utu kyero qaiqaa qati variqiro quanarove.

38 Mwaa entara mwatani varia nraakye qorahua uaqia hi kyaiqara utiqatama Kotira qaqira kyaavo. Vaisi mpovanto nianravata ni quaravata mpoqama kyero kyauruariva, mwi vaisiva variraqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava variqana nraakiara nte tumuani entaraqaa nainvata kyaurira inraikya vara mwianinrave. Mwi entara ni kora peqa okyaravanto niqaatairo itero ntuvaahe variraqena nyaamwunyaahua vatama kyena tumuaninrave. Mwi entara nte mwi

vaisira naivata kyaurira inraikya vara mwianin-rave, tiro. Iesusiva turama.

9

¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte qutaa qianinra riaate. Vaisi mponramwu mwaini mate mwaa sivita variahua hia qumina qutu vivarave. Kotiva nraakye qoraqaa kepukyaqama kyero ntaqikiyari entava nrianinra mwihua taqeta qutu vivarave, tiro.

Iesusira mwamwantavanto nai nraahumwa mpo mwamwanta kyuqe mwamwanta kyuqu vura (Matiu 17:1-13; Ruku 9:28-36)

² Iesusiva mwitaa tuvaro 6 enta nritarovaro mwiva Pitaaravata, Iemisiravata, Ioninravata, mwinramwuhua nraahu sita varero taqqi nron-raqa nkyiariaraa varirerata vita. Mwini uro varuvaro mwihua suqaa Iesusira mwamwantavanto kyuqu viro vahuvaro

³ mwia tuavaaqavantovata mpoqama kyero itero takyuqi varura. Hiama qio vaisi mpov-anto hiqama tairaro mwitaama kyero takyu quan-ro.

⁴ Mwitaama kyero mwia mwamwantavanto kyuqu viro vahuvata mwia nraaqiara taaram-ponramwuvanto variqata taqovata Iraisakya Mosesikya mwihua haivaqahuatana qovarama vita variqata Iesusira vatama kyeta qua ti varura.

⁵ Mwitanahua Iesusira vatama kyeta qua ti varuvaro Pitaava Iesusirara tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, kyuqemama tirenramwu i vatama kyeta mwaini nrunrahua varuro. E qiove tirera, tire haraara nraamwu taaramponramwu iara

mpo, Mosesirara mpo, Iraisarara mpoma kyeta hoqa nyataare, tiro.

⁶ Mwihua mpoqama kyero nyaatuqa tovata varuvarora tiro, Pitaava nanra quave qianinrave tiro, mwi quara turama.

⁷ Mwitaa tuvaro tonamwuvanto qovara hiro mwihuaqaa ntumwaqu kyovaro quavanto tonamwuqitairo tiqaro, Mwaa ni maagu mwianra ni mutukya nti variva variho. Nkyenramwu mwia qua riaate, tiro.

⁸ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto gamwanrama kye tuqasaagasa hiqata taqovaro hia mpovantovata Iesusira nraaqani varuvaro Iesusiva nraahu nanrianraa varura.

⁹ Mwitaa huvata mwihua taaqi mwiaqaataita tumi varuvaro Iesusiva mwinramwuhuara kepukyaqama kyero tiqaro, Mateqa taqaa inraikyarara hia mpohua gamwanrama kyeta timwa nyiate. Nte mwatani mwatatai nraaqiarava nte nraakiara qutu vina qaiqaa qati sivina varianinraqaataita nkye qioma timwa nyiqita vivarave, tiro.

¹⁰ Mwitaa tuvata Iesusiva tuntema kyeta hia mpohuavata timwa nyinraitita, nkyiari nraahu nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Iesusiva nai qaiqaa siquaninranra tira nataa hi quarave tiho? tita.

¹¹ Mwitaa timwa kyeta mwihua Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra okyara timwa nyi varia vaisihua tiri timwa timwita qarave. Iraisava tiri haivaqava mwiva nraante qovarama viro nri ntaananrove, ti variarave. Nanraqama mwihua mwitaa ti variavo? tita.

¹² Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Qio mwihua qutaa ti variarave. Iraisaaava nraante ekyaa inraikya ntapihi kyero terama tarero nrianrivama variho. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mpo? Nanra qua nianra gara ntumwa tova vahirave? Nianra mwiva airi nriqa quani inraikyara varaqiro virata mwiaqaataita mwihua mwia qoririma mwatetama mwianra qumina vaisive tivarave tiro, gara ntumwa torave.

¹³ Qio nte nkyiara tiqana Iraisaaava vaakya nrumu varurarama tuqo. Mwiva nrumu varuvata vaisi mponramwuvanto mwia nkyiari kyakya huntema kyeta mwia uaqiama mwatorave. Kotira mpukuqi gara ntumwa tova tiqaro, Nraakiara mwia mwitaa hirave tura mwivau mwia mwitaa hurave, tiro.

Iesusiva nraaqiaraqitairo vaana titovaro nritarero vura

(Matiu 17:14-21; Ruku 9:37-43)

¹⁴ Mwitaa timwa kyero Iesusiva nai nraaqiara hininramwu kyonani tumu taqovata nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuvata mwaanra okyara ti varu vaisihua mwini variqata Iesusira nraaqiaranramwu kyapata inronra hi varura.

¹⁵ Mwihua tumu ntovata mwini ntuvaantuama vita varuhua qamwanrama kyeta Iesusira taqeta nrihanrama vita hiantu uro mwia qua mwantovaro

¹⁶ Iesusiva nai nraaqiara hini mwinramwuhua kyapara hiro tiqaro, Nanra inraikya kyaarave nkye mwihua kyapata inronra hi variavo? tiro.

17 Mwitaa tuvaro nraakye qora utaqitairo vaisi mpovanto mwia timwa mwinro tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, vaanavanto ni maaqu utaqi variharo mwiva hia qio qua tihananra tina, nte e hiananrani vitena nruqo.

18 Vaanavanto ni maaqu ntavaaqavu kyero mwia mwataqaa tuta kyaiharo mwia nroqitairo taaraparavanto nrihanro nai vai kutiharos ekyaa mwia mwamwantavanto ntapihi viro kepukyaqama vivihirave. Nte i nraaqiarara vaana titaivaro nritarero quarive tuqata mwihua mwitaa hiare qiavaro vaanavanto hia nritare virave, tiro.

19 Vaisi mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva mwi quara riero tiqaro, Nkye mwaa entara varia nraakye qorahua Kotirara qumimaqama kyeta hia mwianra riaavo. Qikye, nkye ni pupohaira uti variavana nte nataama nanive nkyi kyapata varianinrave? Nte nataama entave variqana nkyi kyaahaqa hianinrave? Qio nraaqiara mwia vita vareta mwaini nriate,

20 tuvata vite nruvaro vaanavanto Iesusira taqero nraaqiara mwia vara mwataqaa tuta kyovaro tuqasaqasa hi varuvaro mwia mwamwanta ntirintiri hi varuvaro taaraparavanto mwia nroqitairo mpo uti varura.

21 Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwia qora kyapara hiro tiqaro, Taire tohara kyerove mwitaa iho? tiro. Mwitaa tuvaro mwiva tiqaro, Nraaqiara pataru variharo mwitaamaqiro virave.

22 Vaanavanto mwia rukyaankye tiro, mwia vara qiaqive nramanriqive tuta kyairave. E tiri

qio kyaahaqa hirava varirera, tiriara po tiqara tiri kyaahaqa hiante, tiro.

²³ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaao tiro, E tiqara, E qio tiri kyaahaqa hiravave variaro qiananrave. E hiave ntapihira hiaro? Kotirara kepukyaqama kyero riariva ekyaa kyaiqa qio varaananrove, tiro.

²⁴ Tuvaro nraaqiara mwia qova gamwanrama kyero tiqaro, Qio nte Kotirara riemwaqina vuva hiam qioqa iho. Evata ni kyaahaqa hiraqena nte Kotirara kepukyaqama kye riemwaqina quankye, tiro.

²⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata nraakye qora ntuvaantuama vuhua hisai hisai vaini nruvaro Iesusiva vaana inronra hiro tiqaro, E hia qua qiara vaanavave. E nraatora hiara vaanavave. E nraaqiara mwiqitaira nritarera quante. Hia qaiqaavata nraaqiara mwiaqi viqetera variante, tiro.

²⁶ Mwitaa tuvaro vaana mwiva nronraqama kyero aakyara ntero nraaqiara mwia vara ntuqutuvaro ntirintirima eqero mwiva qutu vuhua nraantantamwa kyero ntumwa viro vahuvata nraakye qoravanto tiqatama, Mwiva qutuma viho, tita.

²⁷ Tuvaro Iesusiva mwia kyauquqaa tu varero mwia vara mwaamwianrama kyovaro qio qati siviro varura.

²⁸ Nraaqiara mwiva qio qati siviro varuvaro Iesusiva mwiaqaatairo uro nraamwuqi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto uro mwia tirema kye nanrianraa ntumwahiamwa hita tiqata, Tire

vaana mwia titauro hia nritarero virave. Nanaqamave tire hia qio mwitaa huro? tita.

²⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mwitaa hiani vaananra hia qio qati titaivaro nritarero quanarove. Kotirara aakyara nteqatama titaivaro qio nritarero quanarove, tiro. Iesusiva turama.

Iesusiva qaiqaa nai qutu viro qati siquaninranra vutu kyero timwa nyunra

(Matu 17:22-23; Ruku 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata mwi mwatara kyeta Karirini vura. Mwini viqaro qua ntapahi kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyianriva vahuvarora tiro, mpovanto tire quanara puama kyero taqaankyo tiro uqeta kye sitero vura. Iesusiva nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro, Mpovanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyairata ni ntavaaqavugita uro vaisi kyauquqi kyaivata ni ru kyaivaqena qutu vina taarampo enta vari kyenama qaiqaa qati siquaninrave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara okyara hia ntapahi riaraitita, mwiva qua tura nraatu aatu hiqata hia mwi quara okyarara kyapara hura.

Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro vunyaa vaisivanto varianarove tura

(Matu 18:1-5; Ruku 9:46-48)

³³ Mwinramwuhua vuhua Kapenaamini uro ntovaro Iesusiva nraamwuqi uro variqaro nai nraaqiara mwihua kyapara hiro tiqaro,

Nkyenramwu aanrani nriqata nanra qua timwa kyetave inronra hiavo? tiro.

³⁴ Mwitaa tuvata mwihua hia qua tiraitita, tirema varura. Mwinramwuhua aanrani nriqata mwitaama tita, Tavave tirinramwuqitairo nronraqama viro vunyaa vaisivanto variananrove? tura. Mwitaa turara tita, mwihua kyauriqata hia Iesusira timwa mwita.

³⁵ Mwinramwuhua hia qua tuvaro Iesusiva mwatakyaa viro mwihua nyaanrama kyero timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nronraqama quataa hiani vaisira okyara nkyi timwa nyiankye. Vaisi mpovanto nronraqama quataa hiariva hiam vuni uro variqaro nronraqama quanarove. Mwiva nronraqama quataa hiraro nraakiarani variqaro ekyaa nraakye qora kyaiqa vaisi variarivama nronraqama quanarove, tiro.

³⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara pataru vita kyero mwihua suqaa vatero mwia kyavuhu kyero tutero tiqaro,

³⁷ Vaisi mpovanto nianra rieqaro nraaqiara mwataa hianinranra qamwateqaro kyuqema mwataariva mwiva nivatama mwitaama mataananrove. Mwiva mwitaa hiqaroma Kotiva ni titairavatama qamwata mwataananrove, tiro. Iesusiva turama.

Vaisi mpovanto Iesusira nrutu nteqaro kyaiqa varora

(Ruku 9:49-50)

³⁸ Iesusiva mwi quara tuvaro Ioniva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, tire taqauraro vaisi mpovanto i nrutu nteqaro vaana tite varirave. Mwi vaisiva hia tirivata i vataqiro nrohi variva

mwitaa ihatara tita, tire mwianra eqaante timwa kyeta, mwia antua tauro, tiro.

³⁹ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Hia mwi vaisira antuaate. Mpovanto ni nutu nteqaro nronra kyaiqa varero mwiaqaatairo mwiva hia qamwanrama kyero nianra uaqia hi quara qiananrove.

⁴⁰ Mpovanto hia tiri nramwutaaqa hiariva varirera, mwi vaisiva tiri nramwunaavama vari-ananrove, tiro.

⁴¹ Nte qianinra riaate. Nkyi nramanri nraataa hirata varivaro mpovanto nkyiara Iesusira nraaqiarave timwa kyero, nramanri nkyi nyianri vaisiva variraro Kotiva hia mwia taunru kyaraitiro, mwia kyoqaa kyuqema kyero mwiananrove, tiro.

Mpora uaqia hi aanranra nraamwuterorave tura

(Matiu 18:6-9; Ruku 17:1-2)

⁴² Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara pataru vaakya kyavuhu kyero tutorara tiqaro, Nraaqiara mwaa voti hiariva ni qua riaariva variraro vaisi mpovanto nri ntero uaqia hi aanranra mwia nraamwutairera, mwia kyaara mwi vaisiraqaa qua nronraqama kyero vahiananrove. Vaisi mwia nruntaqi ori nronra kyaan-taru kyero kyaareraqi tuto kyaivaro mwi vaisiva hia nraaqiara pata mwia uaqia hi aanranra nraamwufaataarave.

⁴³ Mwi quara rieqarama i kyauqu hinivanto uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera kyaante. Mwiaqaataira kyauqu kuaiqia nraahu

vahiariva qioma nyaamwuni vira qati varinanrave. E kyauqu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara uti variraro i qia iteqaro hia qipaaninraqi tuta kyaankyorave.

⁴⁴ [Mwi mwataraqi mwimwivanto qutu quani mwamwantara qati nraahu nramwaqiro vi variananrove.

Qiavanto iteqaro hiam a qipa quananrove.]

⁴⁵ I kyuu hinivanto uaqia hi kyaiqara uti varirera, mwia teqa kyera kyaante. Mwiaqaataira kyuu kuaiqia nraahu vahiariva qioma nyaamwuni vira qati varinanrave. E kyuu taaratana vahiariva variraro i qia nronraqama kyero itaaninraqi tuta kyaankyorave.

⁴⁶ [Mwi mwataraqi mwimwivanto qutu quani mwamwantara qati nraahu nramwaqiro vi variananrove. Qiavanto iteqaro hiam a qipa quananrove.]

⁴⁷ I vu hinivanto uaqia hi kyaiqara utirera, vauru kyaante. E vu kuaiqia nraahu vahiariva qioma Kotiva ntaqiki mwatukyaraq i vira qati variqira vinanrave. I vu taaratana vahiariva uaqia hi kyaiqara utuqira viraro i qia nronraqi tuto kyaankyorave.

⁴⁸ Mwi mwataraqi mwimwivanto qutu quani mwamwantara qati nraahu nramwaqiro vi variananrove. Qiavanto iteqaro hiam a qipa quananrove. (*Aisa-iaa 66:24*)

⁴⁹ Hore aatai ntema kyero qiaqotairo ekyaa nraakye qora aataanrove.

⁵⁰ Hore kyuqe inraikyave. Horevanto uaqiama viro hia qiakyaa hirera, hiamu qio qaiqaa utu kyairaro qiakyaa hiananrove. Qio nkye hore kyuqera votima kyeta varivaro nkyi mwutukya qihaakya hirata nanrianra nanrianra kyuqe hiqata variate, tiro. Iesusiva turama.

10

Nraakye qaqira kye okyarara Iesusiva timwa nyunra

(Matiu 19:1-12; Ruku 16:18)

¹ Qio Iesusiva mwi mwatara kyero Iutiaani vuva uro Iotaani nramanri qarero vutura hini tokyani vura. Iesusiva uro varuvata qaiqaa nraakye qora airivanto mwiva varunani ntuvaantuama vita varuvaro Iesusiva nauqaa hunte qaiqaa mwakyaakya mwihua timwa nyi varura.

² Iesusiva mwini varuvata Parisi vaisinramwu mwiva varunani uro nteta Iesusiva api qua qiarive tita, mwihua mpo qua Iesusira kyapara hita tiqata, Qiove vaisivanto nai nraata qaqira kyaananrove? tita.

³ Tuvoro Iesusiva nkyiari kyapara hiro tiqaro, Haaru nkyi haivaqava Mosesiva nanra quave nkyiara mwitaa mwitaa hiate tiqaro timwa torave? tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwinramwuhua tiqata, Mosesiva mwataa timwa torave: Vaisi mpovanto nai nraata qaqira kyarero hiqaro gara mpo ntumwa kyero nai nraata mwinro tiqaro, Qio i qaqira kyauqo, timwa kyeroma titaananrove, turave. Mosesiva qua mwitaama kyero timwa torave, tita.

5 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mosesiva variqaro taqovaro nkyi haivaqahumwanra mwutukyavanto kepukyaqa huvata hia mwihua Kotirara riorave. Mwitaa hi varuvarora tiro, Mosesiva mwi quara timwa torave.

6-7 Tauraaqama kyero hia mwitaama vahu-rave. Tauraa Kotiva nyaamwuvata mwatavata utu kyero vatero tiqaro, Nte vaisivata nraakye-vata utu kyena vataurara tiro, vaisivanto nai nrohua qohua kyero nai nraatantiri taaqau vita mwitana kuaa mwamwanta votima kyeta vari-varave.

8 Mwitana hia mpo mwamwanta mpo mwamwanta variraitita, mwitana kuaa mwamwanta nraahuma varivarave, turave.

9 Kotiva naivanto vaativata nraatavata vara kuaaqaa taaqau tairara tiro, hia mpovanto mwi-tanahua ntainra kyaarive, tiro.

10 Iesusiva mwitaa timwa kyero nraamwuqi uro varuvata mwia nraaqiaranramwu Iesusira mwi quara okyarara kyapara huvaro

11 Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto nai nraata qaqira kyero mpo nraakye varaariva, mwi vaisiva qaraakya nraakyeentiri nrohiqaroma mpuaaqama kyeroma mwikyantiri nrohiananrove.

12 Mwia votima kyero nraakyevanto nai vaati qaqira kyero qaraakya vaisi varaariva, mwi nraakyeavata qaraakya qoraisi mwikyantiri nrohiqaroma mpuaaqama kyero nrohianan-rove, tiro.

Iesusiva nraaqiaranramwuqaa nai kyauqu vateqaro kyuqema nyatora

(Matiu 19:13-15; Ruku 18:15-17)

¹³ Iesusiva varuvata nraakye qora mwihua nkyiari nraaqiara sita vareta Iesusiva nai kyauqu mwihuaqaa vataarive tita, Iesusiva varunani uro kyaare tuvata Iesusira nraaqiaranramwuvanto mwihua inronra hi varura.

¹⁴ Mwitaa huvaro Iesusiva taqero nai nraaqiaranramwu nkyiari inronra hiro tiqaro, Qaqao, nkye nraaqiara mwihua qati kyaivata nte hunani nriate. Hia mwihua aanra antuaate. Kotiva ntaqikyari mwatukyava mwi nraaqiarahua voti hiahua mwihua mwatukyama vahiananrove.

¹⁵ Mwaa quara riaate. Vaisivanto hia nraaqiara votima kyero Kotira qua riariva, mwi vaisiva hiam Kotiva ntaqikyiani mwatukyaraqi quanrove, tiro.

¹⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nraaqiara mwihua kyavuhu kyero tutero nai kyauqu mwihuaqaa vateqaro mwihua kyuqema nyatora.

Airi inraikya vato vaisirara tura

(Matiu 19:16-30; Ruku 18:18-30)

¹⁷ Iesusiva aanrani virera huvaro vaisi mpovanto hiantero nrumu Iesusira kyapara hiro tiqaro, E mwaanra ti variara vaisiva kyuqevave. Nte nataa hi kyaiqara mpo kyaiqa mpo kyaiqa kyuqe kyaiqa Kotirani vara mwataaninraqaatainave nraakiara nte ekyaa enta qati variqina quaninrave? tiro.

18 Mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, E nanraqa-mave nianra vaisi kyuqevave qiaro? Kotiva nraahuma kyuqeva variho.

19 E Kotiva timwa to quarara riaante. Mwia quavanto mwataama kyero vahirave:

Hia mpora rukyaante.

Hia mpora nraakyera nrohiante.

Hia mpuara varaante.

Hia unra qua qiante.

Hia unra utu kyeqara mpova hiani inraikyara varaante.

Ena nrohua qohua nyutu tuaahera nyataante, turave.

(Kyatura 20:12-16)

Kotira quavanto mwitaama kyero vahirave, tiro.

20 Iesusiva mwitaa tuvaro mwi vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, nte nraaqiarakya variqana nte mwi quara rieqana mwitaa mwitaamaqina nrunrave, tiro.

21 Mwitaa tuvaro Iesusira mwutukyavanto mwi vaisirara vahuvaro mwia taqeqaro mwia timwa mwinro tiqaro, E kuaa inraikyara nraahu aara ntaaro. Uro ena vatena inraikyara mpohua nyinra munima vara kyera vehi nraakye qora ntainra kyera nyinranro nyaamwuni i kyoqaa vahiarive. Mwitaama kyera mwiaqaataira ni pataqira nriante, tiro.

22 Iesusiva mwitaa tuyaro mwi vaisiva mwi quara riero inraanra viri ratero varura. Mwiva airi inraikya vatovara tiro, hia Iesusira qua riaraitiro, qaqira kyero mwia mwutukyavanto uaqia huvaro vurama.

²³ Vuvaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu vara ututuma kyero taqero tiqaro, Airi inraikya vatehua Kotiva ntaqikyí mwatukyaraqi mwukyaari tu kyeta vivarave, tiro.

²⁴ Mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwi quara rieta, Qikye tita, Iesusiva nataa hi quarave tiho, tuvaro Iesusiva qaiqaavata nraahu mwi quara tiqaro, Ni nraaqiaranramwu tuaavo, nraakye qoravanto Kotiva ntaqikyí mwatukyaraqi virerata mwukyaari tukyeqatama vivarave.

²⁵ (Kameri quara nronravanto nataama kyerove vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraanarove? Hia qio mwitaa hiananrove.) Qio kamerivanto vuqa uvintaqi/iriraqi ntuqiaraariva qio vahirarove, airi inraikya vataarivavata Kotiva ntaqikyí mwatukyaraqi qio quanarove, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa tuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwia quara airi nraato tiqata qikye tita, Airi inraikya vataariva Kotiva ntaqikyini hia qio virera, nai tarave Kotiva vitaananrove? tita.

²⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva mwihua itutuma kyero taqero tiqaro, Mwatani varihua nkyiari kepukyara hiamá qio vivarave. Kotiva kyaahaqa hirata qio vivarave. Kotiva ekyaa kyaiqa vare varivave, tiro.

²⁸ Mwitaa tuvaro Pitaava tiqaro, Taqaante. Tirenramwu i vataqita virera hiqata ekyaa inraikya mwini kyeta qatima nrunro, tiro.

²⁹ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nte qutaa qua qianinra riaate. Hia nte nkye kyaiqa varerara taunru kyaaninrave.

Vaisi mpovanto nai nraamwu maatave, nai qata vakyaave, nai nrunra nrakyaave, nronra qorave, nai nraaqiarave, nai mwatave, mwini kyero ni-anra riero ni kyaigara riero quariva,

³⁰ mwi vaisiva mwia qiata kyoqaa vareqaro hia kuaa nani varaananrove. Mwiva mate mwaa mwataraqaa kyoqaa vareqaro airi nani varaananrove. Mwiva nraamwuve, qata vakyaave, nrunra nrakyaave, nrohuave, nraaqiarave, mwatave, mwi inraikyara mwi inraikyara airi inraikya varaananrove. Ni qua varaari vaisiva varirata mwia kyaara mwia uaqiama mwataivaro variananrove. Qio ni qua varaariva qutu viraro Kotiva mwianra ekyaa enta qati variqira quante qiananrove.

³¹ Mate nraakye qora airivanto vuni vari-ahua qakyo tumitaretu nraakiaranima varivarave. Mate nraakiarani varihua qakyo nritaretu vunima varivarave, tiro.

Iesusiva taara mpo nani nai qutu viro qaiqaa siquaninranra nai nraaqiaranramwu vutu kyero timwa nyunra

(Matiu 20:17-19; Ruku 18:31-34)

³² Mwihua Ierusareminianra aanraqaa vi varuvaro Iesusiva nraante nanrianraa vuni vi varura. Mwiva vuni vi varuvata mwia nraaqiaranramwuvanto nraakiara nriqata airi vu nraato tuqita vi varuvata nraakye qora mponramwuvanto Iesusira vataqita nruhuavata aatu hiqata nri varura. Mwitaamaqi vi varuvaro mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiara 12 nramwu nyaanrama kyero nkyiariaraa sita varero viqaro

nraakiara naiqaa qovara hiani inraikyara qaiqaa timwa nyinro tiqaro,

³³ Riaate. Tire Ierusaremini uro variarata vaisi mponramwuvanto ni mwatani mwatatai nraaqiarara ntavaaqavuqita uro kyaivata Kotira kyaiqa vara mwate vari vaisihua mwihua vunyaa vaisinramwuvantovata, mwaanra okyara ti varia vaisihuavata, mwihua nianra mwia ru kyaate timwa kyeta, ni pitaqita uro Romeni mwatanaahua kyauquqi tuta kyaivata ni ru kyevarave.

³⁴ Mwi mwatanaahua nianra raima mateta, niqaa quaantu vihiteta, kyaantaqo ni ntuqutu kye vateta, ni rukyaivaqena qutu quaninrave. Nte qutu vina taarampo enta varina qaiqaa qati siquaninrave, tiro. Iesusiva turama.

*Iemisikya Ionikya nkyiaritana nronraqa hirara
Iesusira kyapara hura
(Matiu 20:20-28)*

³⁵ Sepetira mwaaqutana Iemisikya Ionikya Iesusiva varunani uro nteta Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, e mpo inraikya tiritana quara eo timwa kyera mwitaama timwa taanterama nrunro, tita.

³⁶ Tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte nkyitana nataave hianinrave? tiro.

³⁷ Tuvata mwitanahua tiqata, Nraakiara e kepukyavanto nraake qoraqaa ntaqikiyiqara nronra vaisi taintaqa mwatakyaa vira variqara e tiraro tiritanaqitairo mpovanto nronraqama

viro i kyauqu kyaatutani mwatakyaa viro variraro mpovanto nronraqama viro i kyauqu kyaantaaganani mwatakyaa viro variarive. Tiretana mwianra rieqatama i kyapara huro, tita.

³⁸ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaqaqo tiro, Nkyetana hia ntapihi kyeta vu nraato tiraitita, apiqama kyeta ni kyapara hiavo. Kaapuqitai nramanri nraantema kyena nte nriqa quani nramanrinra nraaninra, qiove nkyetanavata nrevarave? Nte nriqa quani inraikyara nramanri varaantema kye varaaninra, qiove nkyetanavata varevarave? tiro.

³⁹ Tuvata mwitanahua tiqata, Tiretana qioma mwitaa hiananrave, tuvaro Iesusiva mwitanahua timwa nyinro tiqaro, Qutaama nte nramanri nraaninra nkyetanavata nrevarave. Qutaama nte nramanri varaaninra nkyetanavata varevarave.

⁴⁰ Ni kyauqu kyaatutanivata kyaantaaganivata mwatakyaa vita vari vaisitanahuara hiama ni kyaiqa vaiho. Ni kova vaisi taaratana teramataihua, mwitanahuama mwiaqaa mwatakyaa vita varivarave, tiro.

⁴¹ Mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini 10 nramwuvanto mwi quara rieta mwia kyaara Iemisikya Ionikya inronra hura.

⁴² Mwinramwuhua mwitanahua inronra hi varuvaro Iesusiva mwinramwuhuavata mwitanahuavata nyaanrama kyero eqaate tiro, Mpo mwatanaahua ntaqikyiqi vi varia okyarara nkye ntapihiarave. Mwihua qiata vaisivanto nritareta virito variqata mwi kyaiqara mwaa kyaiqara vara timwataate ti variarave. Mwihua nronra

vaisivanto tiqata, Tire nronravanto varuro. Tiri qua nraahu riemwaqita quate, ti variarave.

⁴³ Nkyenramwu hia mwihua nraantantaate. Nkyiqitairo mpovanto nronra varirero mwiva nkyi kyaiqa vaisi nraante variro nraakiara nronraqama quananrove.

⁴⁴ Nkyiqitairo mpovanto nritarero vuni varirero qiariva, mwiva rupa tai vaisira votima kyero nkyini kyaiqa vara nyataananrove.

⁴⁵ Nte mwatani mwatatai nraaqiaravama varuqo. Ntevata hia nraakye qoravanto nini kyaiqa vara mataatera tumuvave. Nte nraakye qorani kyaiqa varaqina viqana airi nraakye qora kyaahaqama nyatena mwihuara qutu virerave timwa kyena tumuvave, tiro. Iesusiva turama.

*Iesusiva Vatimiaasira vu ntapairi kyora
(Matiu 20:29-34; Ruku 18:35-43)*

⁴⁶ Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva Ierikoni uro ntero mwi mwatukyara nraatarero virero huvata nraakye qora airivanto mwia vataqita vi varuvaro vu qipa vu vaisiva Vatimiaasira, Timiaasira mwaaquvanto variqaro mpo inraikya mpiate timwa kyeqaro nyaanru ti varu vaisiva aanra tokyani mwatakyaa viro varura.

⁴⁷ Mwiva mwini variqaro riovata mpo uhua tiqata, Iesusiva Nasaretinyaava nritare vi var-iho, tuvaro riero mwiagaatairo mwiva paatiro Iesusirara aakyara ntero tiqaro, Iesusio, Ntevitira mwaaquo, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

⁴⁸ Vu qipa vu vaisiva mwitaa tuvata airi nraakye qoravanto mwia inronra hita tiqata, Tirema variante, tuvaro mwiva hia mwihua qua

riaraitiro, qaiqaa paatiro aakyara ntero tiqaro, Ntevitira mwaaquo, qati nianra po kye timwa mataante, tiro.

⁴⁹ Mwitaa timwaqi vuvaro Iesusiva nrumu mwiaqaa siviro variro tiqaro, Nraanraivaro nri-anrive, tuvata mwihua vu qipa vura nraanrama kyeta tiqata, Qio qamwateqara variante. Si-quante. Mwiva ima nraanraiho, tita.

⁵⁰ Mwihua mwitaa tuvaro vaisi mwiva nai vaaqa qutora vara qatinani kyero siviro Iesusiva sivi varunani vuvaro

⁵¹ Iesusiva mwia kyapara hiro tiqaro, Nivanto i nataa hiarive tirave nrianro? tiro. Mwitaa tuvaro vu qipa vu vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, e ni pu ntapairi kyaanterama nruqo, tiro.

⁵² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Qio quante. E nianra mwiva qio ni kyaa-haqa hiananrove qiararoma i vu ntapairi viho, tiro. Mwitaa tuvaro mwia vuvanto qamwanrama kyero ntapairi vuvaro mwiva qio taqero. Mwiva qio taqeqaro Iesusira vataqiro aanraqaa vurama.

11

Nraakye qoravanto Iesusira qamwata mwate varuvaro mwiva Ierusaremiqi vura

(Matiu 21:1-11; Ruku 19:28-40; Ioni 12:12-19)

¹ Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata vuvaro Ierusaremi qaumato vahuvata mwihua Mpetapaasivata Mpetaani mwatukyanivata uro ntoro. Mwatukya mwitanava Oripipi taaqi mwemwaqi vahura.

² Uro ntero Iesusiva nai nraaqiara taaratana sitero tiqaro, Nkyetana viti mwatukyaraqipi vivaro

nkyi suvanto vaakyama ntonki mpo kyaantaru tera taqaananrove. Mwia qaraakya ntonki hia vaisi mpovanto mwia mwoqaga mwatakyaa viro varirave. Nkyetana uro mwia puaama kyeta mwia ntatu kyeta vitaqita nrumu ni mpiate.

³ Mpovanto nkyitananra nanrave uti variavo tirera, nkyetana mwitaama mwia timwa mwiate. Tiri nronravanto ntonki mwianra tihatama nrunro. Pataqia vari kyero qaiqaa vara kyairaro nriananrove, qiate, tiro.

⁴ Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua mwatukya mwiqi uro nte taqovaro ntonkivanto aanraqaa qesana kyaantarutova varuvata mwitana mwia huvanti varuvata

⁵ vaisi mponramwu mwini sivita varuhua tiqata, Nkyetana nanraqamave mwia huvanti variavo?

⁶ tuvata mwitanahua vaakya Iesusiva tu quara timwa nyuvata qio vitaate tita.

⁷ Tuvata mwitanahua qaraakya ntonki mwia vitaqita uro Iesusira mwunra. Uro mwita mwia nraaqiaranramwuvanto nkyiari vaaqa ntonki mwoqaga vuti mwatovaro Iesusiva mwiaqaa mwaanrintero mwatakyaa viro variro aanraqaa vura.

⁸ Aanraqaa vi varuvata nraakye qoravanto Iesusirara qamwateqata nkyiari tuavaaqa aanravau vuti mwatovata hini uhua aakyoqitaita kyatari mwanre teqaqita uro aanravau vuti mwatora.

⁹ Mwitaamaqi viqata Iesusira vuni vi varu nraakye qorahuavata, mwia mwoqani nri varu nraakye qorahuavata, aakyara nteta tiqata, Kyai mwia nrutu tuaaheraare.

Nronravanto nai nrtuqa nri vari vaisira
kyuqema mwataiho. *(Ithi 118:26)*

¹⁰ Tiri haivaqava Ntevitiva
kepukyaqama kyero ntaqikyintema kyero
mwivavata ntaqikyiqiro quaninranra tiro,
Kotiva mwia kyuqema mwataiho. Ekyaa
nyaamwunyaahua mwia nrtu
tuaaheraate, tita.

¹¹ Mwitaa timwaqita vuvaro Iesusiva
Ierusaremini uro ntoro. Uro ntero Kotira
nraamwu nronraqi verantero ekyaa inraikya
mwiqi vahura taqamwa ntero, veva ntero
entama virera huvaro nai nraaqiara 12 nramwu
kyapata nrumu ntantero Mpetaanini vura.

Fiki hia tamwa riora
(Matu 21:18-19)

¹² Mwia qanranraa mwinramwuhua Mpetaani-
saita uto ntanteta nri varuvaro Iesusira nraataa
huvaro

¹³ mwiva taqovaro vutura mposata fiki, mwia
tamwa nre varu kyatariva vahuvaro mwia
mwanre airi vahura. Mwia tamwa vahirera hiqu
kyena nraankye timwa kyero, Iesusiva taqovaro
hia mwia tamwa rio entava vahuvarora tiro,
mwanre nraahu ntoro.

¹⁴ Mwanre nraahu ntovaro Iesusiva fiki mwia
inronra hiro tiqaro, Qio, nraakiara hia mpovanto-
vata iqaatairo hiqu kyero nraanrive, tiro. Mwitaa
tuvata mwia nraaqiaranramwuvata mwi quara
riora.

Iesusiva Kotira nraamwuqi vura
(Matu 21:12-17; Ruku 19:45-48; Ioni 2:13-22)

15 Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva Ierusalemmini uro ntero Iesusiva qaiqaa Kotira nraamwuqi vera ntero taqovata kyoqaa kyaiqa varo vaisihua mwiqi variqata kyoqaa kyaiqa vare varura. Mwitaa hi varuvaro Iesusiva mwihua vara veva mwaatani kyero, munima mwukyaari tugasaqi varu vaisihua taintavata vara rauru kyero, nyaamwa nyiqata munima vare varu vaisihua taintavata vara rauru kyero.

16 Mwitaama kyero mwiva mwi nraamwunra aatareqanianra tiqaro, Mwaini hia aanravanto vaiho. Nkye kyoqaa mwitaa inraikya vareqata hia mwaini vitare nritare hiate, tiro.

17 Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva qua timwa nyinro tiqaro, Kotira mpukuqi mwitaama qua qara ntumwa tova vahirave.

Nraakye qora mpo mwatanaa mpo
mwatanaahua

ni nraamwuanra Kotirara aakyara nte varia
nraamwunrave tivarave, turave. (*Aisaiaa 56:7*)

Nkye variavaro mwaa nraamwuva mpuara vaisivanto tuqeta kye ntuvaantua hia nraamwunra votima kyeroma vaiho, tiro.

18 Iesusiva mwitaa tuvata Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa varo vaisihuavata, mwihua Iesusira qua rieta mwia kyaara Iesusira rukye aanranra puua hi varura. Mwihua taqovata qati nraakye qoravanto Iesusiva tu quarara qamwateqata kyauqu ntukikinraaqate varuvata mwinramwuhua mwianra rieqata Iesusirara aatu hiqata varura.

19 Iesusiva Ierusaremini varuvaro enta hirera huvaro mwiva nai nraaqiaranramwuvata Ierusaremi kyero vurama.

*Fiki aaharama vura
(Matiu 21:20-22)*

20 Mwia qanranraa toqaqi mwinramwuhua uto ntanteta nriqatama mwia nraaqiaranramwuvanto taqovaro fiki mwia kyauqu kyaaravantovata tuqavantovata aaharama viro vahuvuro

21 Pitaava Iesusiva mwi kyatarirara tu quara riemwa tero Iesusirara tiqaro, Qikye, mwaanra ti variara vaisio, taqaante. Fiki e inronrama taarava tamusama viho, tiro.

22 Mwitaa tuvaro Iesusiva mwinramwuhua timwa nyinro tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyenramwu Kotirara kepukyaqama kyeta riemwaqita nrohiate.

23 Nkyenramwu mwitaamaqi viqata mwaa taaqirara tiqata, Tumitarera kyaareraqi ntumwa quante, tivarave. Mwitaa tiqata hia taara nraato tiraitita, qutaqama mwitaa hiananrove tivera, Kotiva nkyinramwu kyaahaqa hiraro taaqivanto tumitarero kyaareraqi ntumwa quananrove.

24 Nte mwianra rieqanama nkyiara mwitaa tirerave. Nkye mpo inraikya vararerata Kotirara aakyara nteqata qutaama mwi inraikyara ni mpiananrove tiqatama nkye mwi inraikyara mpo inraikya mpo inraikya qio varevarave.

25 Nkye sivi variqata Kotirara aakyara nteqatama mpovanto nkyi uaqiama nyataani quava vahirera, nkye mwi quara hia riemwaqi viraitita, mwi vaisira qua taunru kye qaqira kyeta Kotirara aakyara qiate. Nkye mwitaa hivaro nkyi sova

nyaamwuni variva nkye uaqia hi kyaiqara uti quaravata qaqira kyero taunru nyataanrove.

²⁶ [Nkye hia mpohuaqa qua vahira qaqira kye taunru kyaivera, nkyi sova nyaamwuni variva hama nkyitaqaavata qua vahianinra qaqira kyero taunru kyaananrove], tiro.

Iesusirara tava i nronraqama kyaiharave e mwi kyaiqara varaqira vi variaro tura (Matiu 21:23-27; Ruku 20:1-8)

²⁷ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwuvata uto ntero Ierusaremini uro varura. Iesusiva qaiqaa Kotira nraamwu nronraqi vera ntero nrohi varuvata Kotira nraamwuqi variqata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, Iutaa nronra vaisivata, mwihua Iesusiva hunani uro nteta

²⁸ Iesusira mwia inronra hita tiqata, E ta vaisiva variqarave mwaa kyaiqara vare variaro? Tava i nronraqama kyaiharave e mwaa kyaiqara vare variaro? tita.

²⁹ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Kyai nte nraante nkyi kyaparama nyataarita nkye nte qiani quara qio timwa mpivera nte ntena nronraqama vina variqana mwaa kyaiqara varaaninranra nkyi timwa nyiankye.

³⁰ Tava Ioninra nronraqama kyovarove mwiva nraakye qora nramanri nyunrave? Kotivave iho, qati vaisivantove iho? Nkye ni timwa mpivaqena riaankye, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvata mwihua nkyiari kya-para hita tiqata, Tire nanra quave qiananrave? Mate tire tiqata, Kotiva Ioninra nronraqama ky-orave, qiarera, Iesusiva tiriara, Nkye nanraqa-mave Ioninra quara hia qutaave qiavo? qianan-rove.

³² Qaiqaa mate tire tiqata, Vaisivanto nraahu Ioninra nronraqama kyorave, qiarera, mwi qua-vavata hia qioqa hiananrove, tura. Qati nraakye qoravanto Ioninranra Kotira qua qovarama kyo vaisivave turara tita, mwihua qati nraakye qora nyaatu aatu hiqata hia mwitaa tita.

³³ Mwihua mwitaa timwa kyeta mwiaqaatai Iesusirara tiqata, Nai tava Ioninra nronraqama kyorave? Hia tire ntapihunanrave, tita.

Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Nkye mwitaa qiavana nte nina nron-raqama kyaihana mwaa kyaiqara vare varurara hia nkyitavata timwa nyianinrave, tiro. Iesusiva turama.

12

Uaini vara tutoraqi hia kyuqema kyeta ntaqikyu vaisihuara tura

(Matu 21:33-46; Ruku 20:9-19)

¹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mpo quaqaa ntumwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Vaisi mpovanto uaini vara tutero mwia vara ututu tutukya ratero mwata quvu kyero uaini tatianinra ututero haraara nraamwu mponta vaimwanraanra nraamwu hoqa kyero vatorave. Mwiaqaatairo nyianra mpo mwatani virero hiqaro mpo uhua timwa nyinro tiqaro, Nkye

ni uaini aakyoqaa ntaqikiyi mate varivaqe nte quankye, timwa kyero mwiva nyianra mpo mwatani vurave.

² Mwini uro varuvaro uaini hiqum entava nri ntovaro mwiva nai kyaiqa vaisi mpo titero tiqaro, E uro ni aakyoqaa ntaqikiyi mate varihua tiratama uaini ninanivata hiqum kye mataate, turave.

³ Mwitaa tuvaro mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikiyi mwate varu vaisihua mwia kyaiqa vaisi mwia ntavaaqavu kyeta kyaamwugotaita ntuqutu kyeta vateta, hia uaini hiqum kye mwia mwinraitita, qati titovaro nrumu ntantero vurave.

⁴ Qati nrumu ntantero vuvaro aakyo qova nai kyaiqa vaisi mpo titovaro vuvata mwia aakyoqaa ntaqikiyi mwate varuhua mwia qiata raarahitima kyeta kyaurira inraikya mwunrave.

⁵ Mwitaa huvaro aakyo qova nai kyaiqa vaisi mpo qaiqaa titovaro vuvata mwia rukyorave. Qio mwitaamaqi vita, hini nai kyaiqa vaisi titohua kyaamwugotaita ntuqutu kyeta, hini rukyorara tuqo.

⁶ Mwia kyaiqa vaisi taiqa kyovaro vaisi kuaiqia nraahu varura. Mwi vaisiva aakyo qora mwaaquvanto varuvaro mwia qora mwutukyavanto mwianra mpoqiavata vahu vaisiva varuvaro mwia qova mwiavata nraakiara ekyara titero tiqaro, Mwi hua ni mwaaqu taqeta nianra mwia mwaaquve tiqatama mwia kyugema mwatevarave, tiro.

⁷ Mwitaa timwa kyero mwia titovaro mwini vuvata mwia aakyoqaa ntaqikiyi varu vaisihua mwia mwaaqu taqeta, nai timwa mwi nai timwa

mwi hita tiqata, Mwia qova qutu viraro mwaa vaisiva nai qora mwatavata, mwitaa inraikyavata, varaarivama variho. Nrivaqe tire mwia rukyaararo mwiva vararero hiani inraikyava tirini nraahu vahiarive, turave.

⁸ Mwihua mwitaa timwa kyeta mwia mwaaqu ntavaaqavu kye rukyeta mwaaqani mwaati qaqira kyorave, tiro.

⁹ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwihua kya-parama nyatero tiqaro, Mwihua mwitaa hurara tiro, aakyo qova nai mwaaqu rukyera kyaara nataave hiananrove? Aakyo qova nri ntero nai aakyoqaa ntaqikiyi vaisihua ru taiqa kyero kyaata mpo vaisinramwuanra tiqaro, Nkyema ni aakyoqaa ntaqikiyi mataate, qiananrove, tiro.

¹⁰ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva mwihuara tiqaro, Nkye hiave Kotira mpukuqi mwaa quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? Mwi quava mwataama tiro:

Ori nraamwu hoqeqata

ori mpo hia kyuqerave timwa kye qaqira kyaava, mwi oriva puhaqama viho.

¹¹ Kotiva mwi orira vara kyero nronraqama kyaihata
tire mwia kyaiqa taqeta kyuqerave tunanrave,
turave. *(Ihi 118:22-23)*

Kotira mpukuqi mwitaama kye qara ntumwa torave. Nkye hiave mwi quara kyaara ntumwa kyeta riaavo? tiro.

¹² Iesusiva mwitaa tuvata Iutaa nronra vaisinramwuvanto ntapihi riovaro Iesusiva uaini utaqaa ntaqikiyi mwato vaisihuara tiqaroma mwihuaqaa ntumwa kyero tuvata mwihua

Iesusira ntavaaqavu kyeta ko qiare tura. Mwitaa timwa kyeta nraakye qoravanto mwiqi ntuvaantuama vuhua tiri inronra hivorave tita, mwihua nraatu hiqata Iesusira kyeta vurama.

*Taakisiqa hirara Iesusira kyapara hura
(Matu 22:15-22; Ruku 20:20-26)*

¹³ Iutaa vaisi nronranramwuvanto vari kyeta mwiaqaatai mwihua Parisi vaisi mponramwuvata, Herotira nramwunaahua mponramwuvata, siteta tiqata, Nkye Iesusira kyapara hivaro mwiva api qua tiraqe mwiaqa qua vataare, tita.

¹⁴ Tuvata mwihua Iesusiva hunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tire taqaurara e kyufe qua nraahu ti variaravave. E hia vaisi nraatu aatu hiraitira, nronra vaisiaravata, qumina vaisiaravata, kuua qua nraahu ti variaravave. E vaisivanto Kotira vataqita vi aanranra ntapihi kyera timwa nyi variaro. Qio mwaa quara timwa timwinraque riaare. Tire Kotira qua rieqata qiove tire Romeni mwatanaahua vunyaa vaisi Sisaara taakisi mwiananrave? (Mwi mwatanaahua hia Kotira qua riaahuave.) Mwia taakisi mwiananrave hiaave mwiananrave? tita.

¹⁵ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva taqovata mwihua nroqaataita kyufe kyufe ti variqata mwihua su nyaatoqitaita Iesusira uaqiama mwatarerata uti varuvaro Iesusiva tiqaro, Nanraqamave nkyenramwu nivanto api qua qiarive tita mwitaa qiavo? Qio munima mpoku vara kyaiavaqe nte taqaankye, tiro.

¹⁶ Mwitaa tuvata munima mwia kuaaru mwuvaru mwiva mwihua kyapara hiro tiqaro, Munima mwiaqaa tara virivata tara nrutuvatave vaiho? tiro.

¹⁷ Mwitaa tuvata mwihua Sisaarave tuvaro Iesusiva mwihuara tiqaro, Mwianra rieqatama nkye Sisaava hianinra nai mwita, Kotiva hianinra nai mwiate, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwi quara rieta tiqata, Qikye, mwiva tiri qua nraatara kyero kyuge qua tiho, timwa kyeta kyauqu ntukikinraaqate varura.

Saitiusi vaisinramwuvanto qutu vita qaiqaa qati sivrara Iesusira kyapara hura (Matu 22:23-33; Ruku 20:27-40)

¹⁸ Saitiusi vaisivanto Iesusiva varunani uro ntoru. Saitiusi mwihua nkyiari mwaanra qua rieqatama mwihua tiqata, Vaisivanto qutu viro qio mwiva ekyaarama qutu viro hiamu qaiqaa-vata siquanarove, ti varu vaisihua uro nteta

¹⁹ Iesusira kyapara hita tiqata, Mwaanra ti variara vaisio, tiri haivaqava Mosesiva mwaanra qua timwa timwiqanro mwitaa turave. Vaisivanto hia nraaqiara mwataraitiro, qutu viraro mwia qatavantove vakyaavave mwia nraata varatero nraaqiara mwata humwuanrama mwataananrove, turave.

²⁰ Tire qiarara e riaante. Haaru qate vakye 7 nramwu varurave. Mwihua sakyaava toharenaava nraakye varatero hia nraaqiara mwataraitiro, qutu vuvaro

²¹ mwia qata mwia nanaava mwia nraata varatero mwivavata hia nraaqiara mwataraitiro, qati variqiro viro qutu vurave. Mwiva qutu

vuvaro mwia qata mwia nanaava nraakye mwia varatero hia nraaqiaravata mwataraitiro, qutu vuvarave.

²² Qio mwitaamaqi vita ekyaa mwinramwuhua nraakye mwia varateta hia nraaqiaravata mwataraitita, ekyaa qati nraahu qutu vurave. Qutu vuvaro nraakiara nraakye mwivavata variro qutu vurave.

²³ Nraakiara nraakye qora qaiqaa qati sivita vari entaraqaa mwi nraakyeve tara nraatave variananrove? Mwiva qati varu entara qoraisi 7 nramwu vara torave, tita.

²⁴ Saitiusi vaisinramwuvanto mwitaa tuvaro Iesusiva nkyiari timwa nyinro tiqaro, Nkye Kotira qua gara ntumwa tora hia ntapihi kyaahuave. Nkye Kotira kepukyavata hia ntapihi kyaahuave. Qutaara hia ntapihi kyaahuara tita nkye api qua ti variavo.

²⁵ Nraakiara nraakye qora qutu vihua qutu viraqitaita qaiqaa sivita qati variqita vi entara hiama nraata vaati vare okyarava vahananrove. Mwihua nyaamwunyaahua votima kyetama varivarave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Nraakye qora qutu vihua qati sivrara nte nkyi kyapara hirerave. Nkye hiave Kotira mpukuqi Mosesiva mwaa quara gara ntumwa tora kyaara ntumwa kyeta ntapihi riaavo? Kotiva mwitaa turave. Nte mwanriqa Kotivave. Nte i haivaqara Evarahaamunraqaa ntaqikyina, Aisaakiraqaa ntaqikyina, Iaikopuraqaa ntaqikyuvave, turave.

²⁷ Qio riaate, Kotiva mwanriqavanto hia qutu viro taiqavi inraikyaraqaa ntaqikyivi varivama variho. Nraakye qoravanto qaiqaa qati sivi okyarara nkyi su nyaatovanto hia ntapihivi vihata api rieqata ti variarave, tiro.

Nanra quave Kotiva vuni vatai quava vaiho tura

(Matiu 22:34-40)

²⁸ Iesusiva Saitiuseri vaisi kyapata qua ti varuvaru mwaanra okyara ti varu vaisiva uro variqaro riovaru Iesusiva Saitiuseri vaisi qua nraatara kyeqaro kyuqe qua nraahu ti varuvaru mwi vaisiva Iesusira kyapara tiro tiqaro, Kotiva qua timwa taiva nanra quavantove vuni vahivi quava vaiho? tiro.

²⁹ Tuvuro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Mwaa quava vuni vahivi quavama vaiho. Mwataama qara ntumwa torave:

Nkye Isareri mwatanaahua riaate.

Tiriqaa ntaqikyivi variva Kotiva mwanriqa kuaiqiavanto variho.

³⁰ Ekyaa ena mwutukyaqitairave,

ekyaa ena mwanraquraqitairave,

ekyaa ena vu nraatoqitairave,

ekyaa ena kepukyaqotairave,

Kotirara nraahu mwutukya vahirara variante,

turave.

(Lo 6:5)

³¹ Mwi quava vaiharo mwia nraakiara okyara qua mpo vaiho. Mwitaama tiro:

Enanra mwutukya vataarantema kyera

ena henanranravata

mwutukya vahirara variante.

(Wok

Pris 19:18) Qio mwi quatanava vuni vahivi

quatanavama vaiho. Hia mpo quavanto mwi quatana nraatara kyairave, tiro.

³² Iesusiva mwitaa tuvaro mwaanra okyara ti varu vaisiva tiqaro, Mwaanra ti variara vaisio, e kyuqema kyera ntapihima qiaro. E qutaama tiqara, Mwanriqa Kotiva kuaiqiavanto nraahu variho qiaro. Hia mwanriqa mpovantovata variho, qiaro.

³³ E qutaama tiqara, Vaisivanto mwutukyaqitairove, kepukyaqotairove, Kotirara mpoqama kyero mwutukya ntiraro variananrove. Vaisivanto nai henanranra nanrianra mwutukya vahintema kyero mwianravata mwutukya vahiarive, qiananrave. Mwi quatanava vuni vahiqaro hini qua nraatara kyairave. Mpo qua Kotira kyaiqa vara mwateqata quara rukyeta qia quara mwate varia quaravata, mwi quatanava nraatara kyairave, tiro.

³⁴ Mwitaa tuvaro Iesusiva taqovaro vaisi mwiva kyuqema kyero tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Kotiva iqaa ntaqikyariva i qaumatoma vaiho, tiro. Iesusiva mwitaa tuvata vaisi kyaatavantovata Iesusiva tiri qua nraatara kyaankyo tita, hia Iesusira qaiqaavata nrumu mpo qua mpo qua kyapara hura.

*Iesusiva Mesaiaara kyapara hura
(Matiu 22:41-46; Ruku 20:41-44)*

³⁵ Iesusiva Kotira nraamwuqi variqaro qua timwa nyiqiro viro tiqaro, Mwaanra okyara ti

varia vaisihua tiqatama, Kotiva titaariva Mesa-iaavanto Ntevitira okyara kuaa okyara mwiqinaa vaisivantoma variananrove, qiarave. Mwi-hua nataama kyeta mwi quara ntapihi kyetave mwitaa tivarave?

³⁶ Haaru Kotira mwanraquravanto kyaahaqa huvaro Ntevitiva nai mwitaa turave:

Kotiva ni nronra vaisiara tiqaro,

E nritarera ni kyauqu kyaatutani

mwatakyaa vira variraqena

nte i nramwutaahua ru taiqa mwataarira

mwi-huaqaa kyuqu ntamwa tera variante, turave.

(Sng 110:1)

Ntevitiva mwitaa turave.

³⁷ Ntevitiva Mesaiaavanto qovara hianinranra tiqaro, Mwiva ni nronra vaisive, turave. Ntevitiva mwitaa turara tiro, nataama kyerove Mesa-iaavanto Ntevitira nrasi qio variananrove? tiro. Iesusiva mwitaa tuvata qumina nraakye qora airivanto ntuvaantuama vita varuhua mwia qua rieqatama qamwateqata varura.

*Mwaanra okyara ti varu vaisihuara tura
(Matu 23:1-36; Ruku 11:37-54, 20:45-47)*

³⁸ Iesusiva qua timwa nyiqiro viro tiqaro, Vaisi mponramwu mwaanra okyara ti variahua, nkye mwihuara rauriqata variate. Nraakye qoravanto mwihua tiri taqeta qua mwanteqata qamwata timwataate tita, mwihua mpuahaa tuavaaqa kyuqera utu vareta nraakye qora suqaa maake-tiqi nrohi variarave.

39 Mwihua mwaanra nraamwuqi vera nteta uaqia hi taintara qaqira kyeta, kyuqe taintaqaa nraahu mwatakyaa vita variarave. Mwihua omwata nraanraqaa variqata mwihuara nronra vaisive qiate tita, uro vaisi nronravanto mwatakyaa vita variaraqaa mwihuavata mwatakyaa vita variarave.

40 Mwihua tetoqa varia nraakye hua nraamwuve mpo inraikyave vataara mpuara vareta tiqata, Mpohua tire qora inraikya utunanra taqeta tiriara uaqia hia vaisihuave tivorave, tita mwihua nraakye qora suqaa variqata Kotirara mpuahaama kyeta aakyaara ti variarave. Qikye, mwia kyaara mwihuaqaa qua nronraqama kyero vahiananrove, tiro.

*Vehi nraakye vanto munima pataqia Kotira mwunra
(Ruku 21:1-4)*

41 Kotira nraamwuqi taqu mpo vahuvata mwiqi nraakye qoravanto Kotira kyaiqara rieqata munima kye varura.

Qio Iesusiva qua taiqa kyero uro taqu mwia tataaqa mwatakyaa viro variqaro nraakye qoravanto munima taqu mwiqi kyeqata vi varuvaro Iesusiva taqe varura. Mwiva taqovata airi inraikya vatohua munima airi mwiqi kyora.

42 Kye varuvaro vehi tetoqa nraakye vantovata nri ntero munima patarutana nraahu taquqi kyora.

43 Munima pataqiarutana mwiqi kyovaro Iesusiva nai nraaqiaranramwu nyaanrama kyero

timwa nyinro tiqaro, Taqaate, Vehi nraakye tetoqavanto kyai munimava airi inraikya vataahua airi munima kyaaravata nraatara kyaiho.

⁴⁴ Airi inraikya vataahua nkyiari munima hini nraahuma taquqi kyaavo. Nraakye mwiva vehi variqaro nai vatai munimanra ekyaama kyaiho, tiro. Iesusiva turama.

13

Kotira nraamwu akukyaaraqama kyeta nta-pairi kyerara tura

(Matiu 24:1-2; Ruku 21:5-6)

¹ Iesusiva Kotira nraamwuqitairo veva nto-varo mwia nraa qiara mpovanto tiqaro, Qikye, mwaanra ti variara vaisio, taqaante. Mwaa nraamwuva kyuge hi nraamwunrave. Mpo ori mpo ori nronraqotaita vara kyeta hoqataa nraamwuva kyuge nraamwuma vaiho, tiro.

² Mwitaa tuvaro Iesusiva mwia timwa mwinro tiqaro, Mate e nronra nraamwu tage variaro. Nraakiara ori naiqaa naiqaa taaqautaava hia mwitaama kyero vahiananrove. Mwaa nraamwunra ntapairiqata mwia venta kyaivaro tumu ntiraro orivanto ntuvuraa vura hiro api mpona mpona vahiananrove, tiro.

Iesusiva nraakiara airi muaanra qovara hi-ananrove tura

(Matiu 24:3-14; Ruku 21:7-19)

³ Mwitaa timwa kyero Iesusiva uro Oripi taaqiqaa mwatakyaa viro varura. Oripi taaqivanto mwaa hini vahuvaro Kotira nraamwuvanto vutura qarahi hini vahura. Mwitaaama vahuvata Pitaavavata, Iemisivavata, Ionivavata,

Enturuvavatama kyeta mwinramwuhua nraahu vuhua Iesusiva varunani uro nteta mwia kyapara hita tiqata,

⁴ E vaakya Kotira nraamwuanra qiananra taireve qovara hiananrove? Nanra nanra inraikya qovara hiraqeve tirenramwu mwi inraikyaraqaa apeqama kyeta taqeqata mwi entava nrianriva qaumatoga iho qiananrave? E tiri timwa timwinraqe riaare, tita.

⁵ Mwihua mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Mpo-vanto mwi quara nkyi api timwa nyiankyo tita, rauriqatama variate.

⁶ Nraakiara airi vaisivanto nri nteta ni nutu nteta tiqata, Kotiva ni titaihana nruvave. Nte mwaa mwivave, tivata airi nraakye qoravanto mwihua unra quara qutaa quave tivarave.

⁷ Nkye varivaro nronraqama kye ntaqi quava nraaqasairove mponasairove nrinrata hia aatu hiate. Ntaqi inraikyava qovara hiananrove. Mwitaa hirata nkye mwianra rieqata mwi entava ekyaara enta nri ntaiho tivorave.

⁸ Mpo mwatanaavanto mpo mwatanaanra-vata ntaquananrove. Qiata vaisi mpovanto nai hena qiata vaisi mpovata ntaquananrove. Mpo mwata mpo mwata mwaturavanto tuananrove. Mpo mwata mpo mwata kyarara aarantevarave. Mwi inraikyava mwi inraikyava qovarama virata hia ekyaara enta nri ntaiho qiate. Qakyo atura ntumwa kyero nraaqiara mwataariva vaiharo vuni pataqia toharaintema kyero, muaanra ntaani entava qati toharama taiho, qiate.

⁹ Mwi entara aitutumaqi vita rauriqata variate. Mpo hi vaisihua nkyi ntavaaqavuqita

uro nkyiari kaanasoriqaa kyeta, nkyiqa qua vatevarave. Nkye mwaanra nraamwuqi vari-vata nkyi kyaamwuqo ntuqutu kyeta vatevarave. Nkye ni kyaiqa vare varivata mwia kyaara nkyi ntavaaqavuqita uro kamaninra nronra vaisi suqaave, vunyaa vaisinramwu suqaave, kyaivata mwi entara nkye ni qua ntapihi kye timwa qovarama kyevarave.

¹⁰ Ni qua kyuqe qua ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi vivata ekyama riemwa ntevarave.

¹¹ Nraakiara mwihua nkyi ntavaaqavuqita uro ko tirera hivaro, hia nkyi kyuqu kyauqu ntirata nanra quave qiananrave qiate. Mwi entara hia nkyeta su nyaatoqitaita riemwa kyeta tiraitita varivaro Kotira mwanraquravanto nkyi kyahaqa hiqaro mwi quara qiate tirata mwi quara nraahu qiate.

¹² Nraakiara vaisivanto nai qatave nai vakyaarave qovarama kyairata ru kyevarave. Mwia gova nai nraaqiara qovarama kyairata ru kyevarave. Nraaqiaravanto nkyiari nyohua sohua nramwutaaqa hiqata ru kyaate tivata mwihua ru kyevarave.

¹³ Mwi entara nkye ni nraakye qoravanto vari-vatara tita, mwia kyaara ekyaa qati nraakye qoravanto hia nkyiara mwutukya vahirata vari-varave. Mwitaama mwataivarovata hia qoriri hiraitiro, kepukyaqama kyero variqi viro uro taiqa kyaani vaisira, mwiamama Kotiva vitaananrove.

Anoma kyero qora inraikyavanto nraakiara

qovara hianinranra tura
(*Matiu 24:15-28; Ruku 21:20-24*)

¹⁴ Nraakiara nkye taqaivaro anoma kyero qora inraikyavanto qovarama viro hia mwianra variante qianinra mwinima mwiva siviro variananrove. Mwaa quara kyaara ntirava ntapihi kyera nraato tuante. Nraakiara mwi entara mwi inraikyava qovarama virata nraakye qora Iutiaani varihua sivita hianteta verara taaqigaa quate.

¹⁵ Mwi entara nraamwu qesana variariva hiam nraamwuqi vera ntero mpo inraikyavata vararaitiro, mwiva mpo inraikya mpo inraikya qaqira kyero qatima hiantero quarive.

¹⁶ Mpovanto aakyoqi kyaiqa vare variariva hia nai vaaqa vararero nrumu ntantero viraitiro, mwiva mwia qaqira kyero qatima hianta quarive.

¹⁷ Mwi entara nraaqiara tuaqahi nraakyehuavata, nraamwa nyi vari nraakyehuavata, hia kyugema varivarave. Nte mwi nraakyehuara po tuqo.

¹⁸ Hia huari itaani entaraqaa aatu quaro tita nkye Kotirara aakyaara tivaro huari itaani entara nyianrive.

¹⁹ Po, nraakiara mwi entara muaanra vahiariva nronraqama kyero vitarero vahirata nraakye qora hia kyugema kyeta varivarave. Haaru Kotiva mwaa mwatara utu toraqaatairo mwitaa hi muaanrava hia qovara hurave. Nraakiaravata hia mwitaa hiani muaanrava qaiqaavata qovara hiananrove.

²⁰ Mwi entara mpuahaa enta vahiratavauma ekyaa nraakye qoravanto taiqa vivaro hia kuaiqi-

avantovata qati variananrove. Qio Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahuara rieqaroma mwi entara vara qiquqama kyaananrove.

²¹ Mwi entaraqaa nkyiara Kotiva titai vaisiva Mesaiaavanto mwainima variho, mwinima variho, tivera, hia mwihua quara qutaave qiate. Mwi entaraqaa vaisi mpovanto qovarama viro unra tiqaro, Nte Mesaiaavantove, tiraro mpo vaisivanto tiqaro, Nte Kotira qua qoqama kye varu vaisivave, qiananrove. Mwihua mwitaa timwaqi viqata airi unra vaisivanto qovarama vivarave.

²² Mwihua qovarama vita unra kyaiqa varaqi viqata Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua mwihua tirinramwu quara qutaave tiqata api aanra quate tita, nronra kyaiqa varaqi vivarave.

²³ Mwi quara rieqatama mwi entaraqaa nkye rauriqata variate. Nkye hia mwi vaisihua quara qutaave qiate tina, nte mwaa entaraqaa variqana nraakiara qovarama quani inraikyarara nkyi timwa nyi varuqo, tiro.

Iesusiva nai qaiqaa mwata mwaini tumuaninranra tura

(Matiu 24:29-31; Ruku 21:25-28)

²⁴ Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nraakiara muaanra vahiani entava taiqa viraro mwi entaragaatairo huarivanto qipa viraro toravantovata hia itairaro

²⁵ aahoquravantove,

qovoravantove, tumu nti tumu nti hiraro nyaamwuni kepukya inraikya vahiariva ekyaa qakyaa qakyaa hiananrove.

(Aisaiaa

13:10, 34:4)

26 Mwi inraikyava mwitaa hirata ekyaa mwata maata varihua taqe varivaqe nte mwatani mwatatai nraaqiarava nyaamwusaina tonamwuqi tumuanrita ni taqevavarave. Nte mwunruqama taari inraikyava mpoqama kyero itero takyugiro ante anta/atipetipa hi variraqe nte kepukyavanto tumuaninrave.

27 Nte tumiqana nyaamwunyaahua sitaarita mwihua mwatani uto hisai hisaita Kotiva nai kyaama tai nraakye qorahua ekyaa ntuvaan-tuama kyeta sitevarave, tiro.

*Iesusiva qaampuakya voti hurara tura
(Matu 24:32-35; Ruku 21:29-33)*

28 Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nkye qaampuakyara rieqatama mwaa quara okyara ntapihi kyeta riaate. Mwi kyatariva tamwa riemwa taiqa kyero vahiyo mwiaqaatairo qaraakya mwunri ntarero utihata nkye mwiaqaa apeqama kye taqeta tiqata, Huari nronra itaani entava qaumaqa iho, qiarave.

29 Mwia votima kyeta, nraakiara qovara hiani inraikyarara tura, nkye mwiaqaa apeqama kye taqeta nianra tiqata, Mwiva tumuani entava qau-matoqa iho, tivarave.

30 Nte qutaama tuqo. Mwaa mwataraqaa vari nraakye qorahua hia taiqa vivaro mwi inraikyara mwi inraikyarara tuva qovara hiananrove.

31 Nyaamwuvantovata mwatavantovata taiqa viraro ni quavanto qati nraahu vahiqiro quan-an-rove, tiro.

Hia mpovanto nte tumuani entara ntapihirave tura

(Matiu 24:36-44)

³² Iesusiva mwitaa timwa kyero tiqaro, Nte taireve, nanra huari vuqaave, tumuaninra? Hia vaisi mpovanto mwi entara ntapihirave. Hia nyaamwunyaahuavata mwianra ntapihiarave. Ntenavata mwatani mwatatai nraaqiarava variqana mwi entarara hia ntapihi kyaurave. Kotiva ni kova mwiva nraahuma mwi entara ntapihirave.

³³ Mwi entava nrianinra nkye hia ntapihi-ahuaara tita, nkye taqe varita rauru kyeqa teramate variate.

³⁴ Mwi entava nrianinranra tirera nanra quaqaa ntumwa kyenave qianinrave? Mwaa quaraqaa ntumwa kyena tirerave. Vaisi nronravanto nyianrani virera hiro nai kyaiqa vaisinramwuanra tiqaro, Nte quarita nkye mwi kyaiqara mwi kyaiqara vare varivaqe nte uro ntantena nriankye, timwa kyero mpo kyaiqa mpo kyaiqa mwihua nyinro vaisi mpora tiqaro, E qesana variqara vaimwanraanra ntaqikiyi variante, timwa kyero qio vurave, tiro.

³⁵ (Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu timwa nyinro tiqaro), Mwi quara rieqatama nkyevata taqeqata variate. Taireve mwihua nronra vaisivanto nyianrasairo uro ntantero nriananrove? Enta hirera hianinranive? Enta mwutukyaqive? Kokoraaravanto nruqua qianinranive? Qaatata viraro toqaqive nriananrove?

³⁶ Mwiva qamwanrama nri ntero taqairata nkye vaite varivorave.

³⁷ Nkye mwianra rieqatama nte nkyinramwuanravata ekyaahuaravata mwitaama tina, Nkye tage variqata variate tuqo, tiro.

14

Nronra vaisinramwuvanto Iesusira rukye quara qaiqaa turama

(Matiu 26:1-5; Ruku 22:1-2; Ioni 11:45-53)

¹ Mpo ihi mpo ihi mwi mwatanaahua nyaamwunyaava vekyahu nyatoraravata, hia kyoto mperetiraravata, rieqata mwi entaraqaa mwi kyarara nronra. Mwi entara mwi kyarara nreva taara enta qati vahuvata Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua vunyaahuavata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwihua ntuvaantuama vita Iesusira ntavaaqavuqita uro rukyerara uqetake qua tiqata

² mwitaama tita, Tirenramwu vekyahu nyato kyarara nraana entaraqaa Iesusira ntavaaqavu kyaararo nraakye qoraqitairo ntaqi inraikyava qovara hiankyorave, tura.

Nraakye mpovanto vahamwenra Iesusira qi-ataqa qumwatora

(Matiu 26:6-13; Ioni 12:1-8)

³ Mwi entara Iesusiva Mpetaanini Saimon-inra nraamwuqi uro varura. Tauraa mwi vaisira tauma rumpuaravanto utuvaro varu vaisira. Iesusiva mwi vaisira nraamwuqi uro kyara nre varuvaro nraakye mpovanto vera ntero Iesusira kyuqema mwatarero vahamwenra kyuqe mwunta vura, nronra munima kyora, ori

taquqi varero uro taqu hiara kinta kyero Iesusira qiataqaa rauru kyero qumwatora.

⁴ Mwia qiataqaa rauru kyero qumwatovata hini uhua nraamwu mwiqi varuhua mwi nraakye era *nununrama mwateta/nriqi humumuse* nai timwa mwi nai timwa mwi hita tiqata, Qaqao, nanraqamave mwitaama kyero vahamwenra mwia qumina taiqa kyaiho?

⁵ Mwiva vahamwenra mwia nyinro nronra munima 300 kinaa vara kyero vehi nraakye qora nyiataarave, tita. Mwitaa timwa kyeta mwia kyaara mwi nraakye inronra hi varura.

⁶ Mwihua mwia inronra hi varuvaro Iesusiva tiqaro, Qati kyaivaro mwi nraakyevariave. Nanraqamave nkye mwia inronra hiavo? Mwiva mwitaa hiqaro ni kyugema mataiho.

⁷ Vehi nraakye qora mwihua mpo enta mpo enta nkyi kyapata variqi vivarave. Nkye mpo enta mwihua kyaahaqa hiataa hirata qioma kyaahaqa hivarave. Nte nraahuma hia nkyi kyapata airi enta varianinrave.

⁸ Mwi nraakyevariave taqaiharo mwi kyaiqava mwianra qioqa hiraama varaiho. Nte qati variani entaraqaa mwiva nraante vahamwenra qumateqaroma ni quntamwa terara tera hi variho.

⁹ Nte gutaa qua qianinra riaate. Nraakiara ni qua mwakyaakya ekyaa mpo mwatanaa mpo mwatanaahua timwa nyiqi viqata mwaa nraakyevariave mate vahamwenra mwaa ni qu matai quaravatama timwa nyivata rieverave, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama kyarero veva ntero vura

(Matiu 26:14-16; Ruku 22:3-6)

10 Iesusiva mwitaa tuvaro mwia nraaqiara
 12 nramwugitairo mpovanto Iutaasi Isikeriotiva
 mwiqitairo veva ntero Iesusira qovarama kyaani
 quara timwa nyinrenro vuva Kotira nraamwuqi
 Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua
 nronra vaisinramwu timwa nyuvata

11 mwihua mwia quara qamwata kyeta tiqata,
 E mwitaa qiarata tire qutaqama kyeta munima
 i mwinrenrave, tuvaro mwiaqaatairo Iutaasiva
 Iesusira mwihua kyauquqi kyaani aanranra puua
 hi varura.

*Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vekyahu
 nyato kyarara nronra*

*(Matiu 26:17-25; Ruku 22:7-14, 21-23; Ioni
 13:21-30)*

12 Mpereti hia kyotorara nro entanramwuva
 nruvata toharo entaraqaa sipisipi nraati rukyo
 entaraqaa mwia nraaqiaranramwuvanto
 Iesusira kyapara hita tiqata, Taraqive tire uro
 terama mwataarara e vekyahu nyato entarara
 rieqarama mwi kyarara nrenanrave? tita.

13 Tuvaro Iesusiva nai nraaqiara taaratana
 sitero tiqaro, Nkyetana Ierusalemi mwatukya
 nronraqi vivaro vaisi mpovanto nramanri taqu
 kyaqa varero nrianriva nkyitana qintorama
 kyairata mwia vataqita vivaro

14 mwiva nraamwuqi vera ntairata
 nkyetanavata mwiqi vera nteta nraamwu
 qorara mwitaama qiate, Mwaanra ti vari
 vaisiva iara tiqaro, Ta rumunraqive nte ntena
 nraaqiaranramwu kyapata vekyahu nyato
 kyarara nraaninrave tiho, qiate.

15 Nkyetana mwitaa tivaro mwiva nkyitana rumu nronra verato vahi rumunra taintavata mwiqi teramataiharo vahiraqi nyaamwutairata qio rumu mwiqi kyara terama taate, tiro.

16 Iesusiva mwitaa tuvata mwitanahua uro mwatukya nronraqi taqovaro ekyaa inraikyara tu quava avuqavuma kyero mwivau vahuvata mwitanahua vekyahu nyato kyarara terama kyeta mwatora.

17 Terama kyeta mwatovaro entama vuvaro Iesusiva nai nraaqiara kyapata nruva nraamwu

18 mwiqi kyara nre variro tiqaro, Nte qianinra riaate. Nkyiqitairo mpovanto nramwutaahua suqaa ni qovarama kyaananrove, tiro.

19 Mwitaa tuvaro mwia nraaqiaranramwu mwutukyavanto uaqia huvata mwihua kuaiqia kuaiqiavanto Iesusira kyapara hita tiqata, Nianrave tira hiaro? Nte hia mwivave. Nte hia mwivave, timwaqita vita.

20 Mwitaa tuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkyi 12 nramwuqitairo mpovanto nai mpereti vara kyero ni vatama kyero tanuqi mwaati ntamwa kyero nre variariva mwi vaisivama ni qovarama kyaananrove.

21 Ni mwatani mwatatai nraaqiarara mwitaama kyeta rukyerara haaru gara ntumwa torave. Mwi quava qutaa mwivauma vahiananrove. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara qovarama kyaani vaisirara nte po tuqo. Mwia nrova hia mwia mwata kyaataara mwia mwata kyairave, tiro.

Mperetiaravata uainianravata timwa tora
 (Matiu 26:26-30; Ruku 22:15-20; 1 Korinti
 11:23-25)

²² Mwitaa tuvata kyara nre varuvaro Iesusiva mpereti vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, nteqa kyero nai nraaqiaranramwu nyinro tiqaro, Mwaa kyarara varaate. Mpereti mwaa ni mamantama iho, tiro.

²³ Mwitaa timwa kyero mwiva uaini kaapu vara kyero Kotirara kyuqeve timwa kyero, viti nyuvata ekyaahua kaapu mwiqitaita nronra.

²⁴ Nreta varuvaro Iesusiva tiqaro, Nramanri mwaa ni nraanrema iho. Kotiva nraakye qora kyapata kuaaqi kuairama viro varirero qaraakya qua vatarerove. Mwi quava kepukyaqama quarive tiro, ni nraanrevanto mwi quara kepukyaqama kyaananrove. Ni ru kyaivaro ni nraanrevanto tuminro airi nraakye qora kyaahaqa hiananrove.

²⁵ Nte qianinra riaate. Nte mate mwaa entaraqaataina tohara kyena hia uaini nranraitina, qati variqi vina nraakiara Kotiva ntaqikyianinraqi variqana mwi entaraqaa qaraakya uaini nraaninrave, tiro.

²⁶ Iesusiva mwitaa timwa kyero nai nraaqiaranramwu kyapata Kotirara ihi timwa kyeta veva nteta Oripa taaqiaa vurama.

Pitaava nraakiara qiani quara Iesusiva nai timwa mwunra
 (Matiu 26:31-35; Ruku 22:31-34; Ioni 13:36-38)

²⁷ Mwinramwuhua mwini varuvaro Iesusiva timwa nyinro tiqaro, Nkyenramwu ni kyeta ntugeqaa hita vivarave. Kotira mpukuqi qara

ntumwa to quava qutaa mwivauma vahiananrove. Mwitaama tiro:

Sipisipiqaqaa ntaqikyí vaisira Kotiva rukyairata sipisipi mwihua nkyiariara nkyiariara mpona mpona vivarave, turave. *(Sekaraiaa 13:7)*

²⁸ Qio nraakiara ni qati vara sivuma kyairaqaq variqana nkyi suni nte nraante Karirini virerave, tiro.

²⁹ Mwitaa tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, Ekyaa mwinramwuhua i kyeta aatu ntugema kyeta vivaqevata nte nraahu ivatama kyena mwaini varianinrave, tiro.

³⁰ Pitaava mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte qianinra riaante. Mate entaqi kokoraaravanto hia taara nani nruqua tirara e taarampo nani nianra tiqara, Hia mwia ntapihurave, tinanrave, tiro.

³¹ Iesusiva mwitaa tuvaro Pitaava kepukyaqama kyero qaqaqo tiro, Hia iara tiqana, Nte hia ntapihurave, qianinrave. Ivatamakye ni rukyaivaqenavata nte hia mwitaa qianinrave, tiro. Pitaava mwitaa tuvata Iesusira nraaqiara hini mwihuavata kuaa qua mwia nraahu tura.

Kyaqamwa ututora Kesemaniqi Iesusiva vura

(Matiu 26:36-46; Ruku 22:39-46)

³² Mwiaqaatairo Iesusiva nai nraaqiaranramwuvata vuva uro kyaqamwa ututora mwia nrtutu Kesemaniqi uro ntero nai nraaqiaranramwuanra tiqaro, Nkyenramwu mwaana mwatakyaa vita varivaqaq nte vuturaqi uro Kotiravata qua qiankye, timwa kyero

33 Pitaaravata, Ioninravata, Iemisiravata, mwinramwuhua nraahu sita varero viro.

Mwinramwuhua nraahu sita varero vuvaro mwia hia kyuge huvaro

34 taarampo mwinramwuhua tiqaro, Ni mutukyavanto nronraqama kyero muaanra ntero niqa piqaro ni rukyaa qara ihanama varuqo. Nkyenramwu nivatama kyeta mwaaqaa variqatama vu ntapairi kyeta viti viri taqe variqata variate, tiro.

35 Mwitaa timwa kyero mwiva pataqia vututo viro uro mwataqaa tumu ntiro Kotira kyapara hiro tiqaro, Mpo aanra vahirera, nte hia muaanra vahi aanranraqaa quankye, tiro.

36 Mwitaa timwa kyero mwiva tiqaro, Po hiave, ko, e ekyaa kyaiqa qio vare variaravave. Nte nriqa quani nramanrinra nraani kaapura e mwi kaapura vara qatinani kyaante. Nte mwitaa qiariravata hia ni mutukya vahira vataqira quante. Ena mwutukya vahira vataqira quante, tiro.

37 Iesusiva mwitaa timwa kyero uro ntan-tero nai nraaqiara taaramponramwu kyonani nrumu taqovata mwinramwuhua suvanto tautovata vaite varuvaro mwiva Pitaarara tiqaro, Saimonio, e vaiteve variaro? Nanraqamave nkyenramwu nivata pataqia variqata hia vu ntapairi kyeta viti viri taqe variqata variavo?

38 Nkyiara mwihua uaqia hi kyaiqara utuate tiro, Saataaniva nkyi mwataara hiankyora mwianra rieqata taqe varita Kotirara aakyara nteqata variate. Nkyi mwanraquravanto mwitaa

hiataa iharo nkyi mwamwantavanto nraahu hia kepukyaqa ihata variavo, tiro.

³⁹ Mwitaa timwa kyero Iesusiva qaiqaa mwi-hua mwini kyero uro Kotiravata qua tirero mwiva vaakya tu quara mwi quara nraahu qaiqaa tiro timwa taiqa kyero

⁴⁰ uro ntantero nrumu taqovata mwia nraaqiaranramwu vu tautovata qaiqaa vaite varura. Iesusiva nri ntovata mwihua sivita kyauriqata Iesusira timwa mwi quava hia vahuvata varuvaro

⁴¹ Iesusiva qaiqaavata uro Kotiravata qua timwa taiqa kyero uro ntantero nrumu taqovata mwihua qaiqaa vaite varuvaro Iesusiva tiqaro, Qikye, nkyenramwu tekye hiqatave vaite variavo? Qio taqaate. Ni tu vare entava nrima ntaiho. Ni mwatani mwatatai nraaqiarara ni ntavaaqavuqita uro uaqia hi kyaiqara uti varihua kyauquqi tuta kyevarave.

⁴² Sivivaqenramwu quare. Ni qovarama kyaari vaisiva nrima variho, tiro.

Iutaasiva Iesusira qovarama kyora

(Matiu 26:47-56; Ruku 22:47-53; Ioni 18:3-12)

⁴³ Iesusiva mwi quara ti varuvaro mwia nraaqiara 12 nramwuqitairo Iutaasiva uro ntero. Iutaasiva uro ntovata mwiavata vaisi airivanto paipavata, kyaamwuvata, tu vareta vura. Kotira nraamwuqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varuhuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvantovata, mwihua mwi vaisihua sitovata mwihua Iutaasira vatama kyeta nrunra.

44 Nruvaro Iutaasiva Iesusira qovarama kyaaninranra mwihua timwa nyinro mwitaama tiro: Nte mwia qua mwanteqana mota kyaani vaisira mwia mwivave. Nkye mwia ntavaaqavu kyeta mwiaqaa kyugema kye ntaqikyiqi vita uro kyaate, tiro.

45 Iutaasiva mwitaa timwa kyero mwihua kya-pata uro ntero mwiva qamwanrama kyero Iesu-siva varunani uro ntero tiqaro, Mwaanra ti vari-ara vaisio, timwa kyero mwia mota kyero.

46 Iutaasiva Iesusira uro mota kyovata Iutaasir-avata nruhua uro Iesusira ntavaaqavu kyovaro

47 Iesusira nraaqasairo mwia nraaqiara mpo-vanto paipa nai tuaqitairo veva ntanrau kyero mwiaqotairo vaisi mpo nraato teqa kyovaro tumu ntura. Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisi mwia kyaiqa vaisi nraato teqa kyora.

48 Mwitaama kyovaro Iesusiva Iutaasiravata nru vaisihuara tiqaro, Qikye, nkye kamanin-ravatama kyeta ntaqua vaisihua sitarerata nri-antema kyeta ni pitarerata paipavata kyaamwu-vata varetave nriavo?

49 Nte mpo enta mpo enta Kotira nraamwuqi variqana nraakye qora qua mwakyaakya timwa nyi varuqata nkye mwi entara hia ni ntavaaqavuarave. Kotira mpukuqi mwitaa hirara qara ntumwa tova vaiho. Mate mwi quava mwivauma vahiananrove, tiro.

50 Iesusiva mwitaa tuvata mwihua mwia ntavaaqavu kyovata ekyaa mwia nraaqiaranramwuvanto mwia kyeta aatu ntugeqaa hita vivura.

⁵¹ Qaraakya vaisi kuaikuvanto nraahu tavuna eqaroritua rupertova Iesusira vataqiro virera utuvata mwihua mwia taqeta uro mwiavata ntavaaqavu kyaare tita,

⁵² tavuna mwi tuara nraahu tu varovaro mwi vaisiva tokyavanto hiantero vura.

*Iutaa nronra vaisi suqaa Iesusira uro kyora
(Matiu 26:57-68; Ruku 22:54-55, 63-71; Ioni
18:13-14, 19-24)*

⁵³ Mwia nraaqiaranramwuvanto aatu vuvata mwihua Iesusira vita vareta Kotira nraamwuqi kyaiqa vare varuhua mwihua vunyaa vaisivanto varuraqi uro kyovata Kotira nraamwuqaa ntaqikiyi varuhua ekyaa hininramwu nronraqama vuhuavata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, mwihua ekyaa nraamwu mwiqi ntuvaantuama vita varura.

⁵⁴ Iesusira vitaqita uro kyeta varuvaro Pitaava vutura nyianrasata viqaro mwihua sataqiro vuva vunyaa vaisi nraamwu maata vahunani uro ntero utaqi mwaati ntero mwatukya mwiaqaa ntaqikiyi varuhua kyapata mwatakyaa viro variqaro qia taare varura.

⁵⁵ Pitaava mwaata mwini varuvata Kotira nraamwuqi kyaiqa varohua nronranramwuvata, ekyaa nronra vaisi mwiqi ntuvaantuama vita varuhuavata, Iesusiraqaa qua vateta mwia rukyaare tita, mpo quara puua huvaro hia vahuvata qumina mwia rukye quarara puua hi varura.

56 Hia qua vahuvata vaisi airivanto apiqama kyeta Iesusiraqaa unra qua nraahu vateta ti varuvaro mwihua quavanto mpo qua mpo qua vahiyo, hia kuaa qua vahura.

57 Mwitaa timwaqita vuvata mpo uhua Iesusiraqaa unra qua vateta tiqata,

58 Iesusiva mwitaa tihata tire riaunanrave. Mwiva tiqaro, Nte Kotira nraamwu vaisivanto nkyiari kyauquqo hoqataara ntapairi kyena nte taarampo enta variqana hia kyauquqo vareqana qaiqaa nraamwu mwia hoqa kyaaninrave, tirave, tita.

59 Mwi vaisihua mwi quaravata tiqata hia ntapihi kyeta kuaa qua turama.

60 Mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua vunyaa vaisivanto mwihua suqaa siviyo Iesusira kyapara hiro tiqaro, Mwi-hua mwitaama kyeta iqaa qua vateta ti variavo. E mpo? Mwihua mwi quara iara qiara e nanra quave nkyiari timwa nyinanrave? tiro.

61 Tuvaro Iesusiva hia qua tiraitiro, tirema varuvaro qaiqaa mwiva mwia kyapara hiro tiqaro, Qutaave Kotiva i titaihara e tiri kyaahaqa hirava Mesaiaavanto variaro? Qutaave e Kotira mwaaguvanto variaro? Tiri timwa timwinrage riaare, tiro.

62 Mwiva mwitaa tuvaro Iesusiva tiqaro, Nte mwaa mwivave. Nkye nraakiara taqaivage nte mwatani mwatatai nraaqiarava nronraqama vina Kotiva kepukyavanto varianinra mwia kyauqu kyaatutani varina tonamwuqi tumuaninrave, tiro.

⁶³ Iesusiva mwitaa tuvaro Kotira kyaiqa vara mwate varuhua vunyaa vaisivanto nai tuavaaqa nrahitu kyero tiqaro, Qikye, qumina vaisi kyaatavanto mwiaqaa qua vatehua nyaanrevorave.

⁶⁴ Riaate. Nkye airivanto variavaro mwiva Kotira vuqaa variqaro uaqia hi quara tiho. Mwia kyaara nkye nanreve Iesusirara tivarave? Tivaqe riaankye, tiro. Mwitaa tuvata mwihua tiqata, Mwia qora kyaiqavanto nritaraiho. Mwia kyaara mwia rukyaarava nraahuma vaiho, tita.

⁶⁵ Mwitaa timwa kyeta hini uhua uro Iesusiraqaa taara vihikye mwiaqaataita Iesusiva hia qio taqaarive tita, mwia vuqaa tavunaqo ruperteta vireraqama kyeta mwia ntuqutu kyeta tiqata, Tavave i ntuqutiho? Hia taqaraitira, i ruani vaisira nrutu tiraqe riaare, tita. Mwitamaqi vita Iesusira uaqiama mwatovata piponramwuvantovata mwia vita kyeta kyauquqo ntuqutuqita vurama.

*Pitaava Iesusirara hia taqau vaisirave tura
(Matiu 26:69-75; Ruku 22:56-62; Ioni 18:15-18,
25-27)*

⁶⁶ Nraamwuqi Iesusira uaqiamaqita vi varuvaro Pitaava mwaatani mwatukyaaqaa mwatakya viro varuvaro vunyaa vaisi mwia kyaiqa nraakye mpovanto nritareqaro taqovaro

⁶⁷ Pitaava qia taare varuvaro mwia ntapihi kyero taqero tiqaro, E Iesusira Nasaretinyaa vaisintiri variaravave, tiro.

⁶⁸ Tuvaro Pitaava qaqaqo tiro, E nanra quave qiaro? E qiana quara nte hiam ntapihuqo, tiro. Pitaava mwitaa timwa kyero uro nronraanrana varuvaro kokoraaravanto nruqua tiro.

⁶⁹ Pitaava mwini varuvaro kyaiqa nraakye mwiva qaiqaa mwia taqero mwini sivita varuhuara tiqaro, Vaisi mwiva mwia nramwunaave, tuvaro

⁷⁰ Pitaava qaqaqo hiave nraahu tiro.

Mwitaa timwa kyero pataqia varuvata qaiqaa mwini sivita varuhua Pitaarara tiqata, Iesusira nraaqiaranramwu Karirinyaahua variavara qutaama evata mwinyaavama variaro, tita.

⁷¹ Mwihua mwitaa tuvaro Pitaava kyauqu nriqiqaa vatero tiqaro, Nte unra qiankyera Kotiva qioma ni ruananrove. Nte qutaama tuqo. Nkye ti varia vaisira nte hia mwia taqaurave, tiro.

⁷² Mwitaa tuvaro qamwanrama kyero kokoraaravanto qaiqaa nruqua tuvaro Pitaava mwiaqaatairo Iesusiva timwa mwu quara mwianra riero. Iesusiva Pitaara timwa mwiqanro mwitaama tiro: Mate entaqi kokoraaravanto hia taara nani nruqua tirara e taarampo nanima nianra tiqara, Nte hia mwia taqaurave tinanrave, tu quara mwianra riovaro mwia mwutukyavanto uaqia huvaro Pitaava ntatora.

15

*Iesusira Pairaativa hunani vitaqita uro kyora
(Matiu 27:1-2, 11-14; Ruku 23:1-5; Ioni 18:18-38)*

¹ Mwia qanranraa toqaqi Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvata, Iutaa nronra vaisinramwuvata, mwaanra okyara ti varu vaisihuavata, ekyaa kaanasorinramwuvata, mwihua ntuvaantuama vita variqata mwihua qua ti okyarara timwa

avuqavuma kyeta Iesusira seniqotaita mwia rupa varetu Pairaativa kamaninra nronra vaisivanto varuraqi uro kyora.

² Uro kyovaro Pairaativa Iesusira kyapara hiro tiqaro, Qutaave e Iutaa vunyaa vaisivanto variaro? tuvaro Iesusiva tiqaro, E qiananra nte mwaa mwivama iho, tiro.

³ Mwitaa tuvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvanto mpo qua mpo qua kyaara Iesusira inronra hi varuvaro

⁴ Pairaativa mwihua qua rieqaro qaiqaa Iesusira kyapara hiro tiqaro, E hiave mwia hiniqama nkyiariara tinanrave? Mwihua airi qua kyaara i inronra hi variavo, tiro.

⁵ Mwitaa tuvaro Iesusiva qaiqaa hia qua tiraitiro, kepukyaqama kyero varuvaro Pairaativa airi nraato ti varura.

Iesusira kyatariqaa rutaate tura

(Matiu 27:15-26; Ruku 23:13-25; Ioni 18:39-19:16)

⁶ Mpo ihi mpo ihi vekiya nyato kyarara nro entaraqaa kamaninra vunyaa vaisivanto nraakye qora qamwata nyatarero karavu vaisi mpo huvantu kyero titovaro mwaatani vura. Nraakye qoravanto mwi vaisira huvantu timwa taante tuvaro mwi vaisira huvantu nyate varura.

⁷ Mwi entara vaisi mponramwuvanto kamaninravata ntaqura kyaara karavuqi varuvaro mwi vaisinramwuhuaqitairo mpovanto mwia nrutu Varavaasiva mwiva vaisi rukyora kyaara karavuqi varura.

⁸ Qio mwi entaraqaa nraakye qoravanto ntuvaantuama vita variqata karavu vaisi huvantu kyaaninra mwianra riegata ntuvaantuama vita varuvaro

⁹ Pairaativa mwihua kyapara hiro tiqaro, Nte karavutuqitaina ta vaisirave huvantu nyataaninrave? Iutaa mwatanaa vunyaa vaisi mwiave nte huvantu nyataaninrave? Nkye timwa mpivage riaankye, tiro.

¹⁰ Pairaativa ntapihi kyovata nronra vaisinramwuvanto Iesusiva nronraqama quankyorave tita, Iesusira inronrama mwateta mwihua mwia vitaqita uro Pairaatira kyauquqi tuta kyora.

¹¹ Pairaativa karavu vaisi tarave huvantu nyataaninrave timwa kyero, nraakye qora kyapara huvata Kotira kyaiqa vara mwate varu vaisihua mwihua nronra vaisinramwuvanto uro nraakye qora utaqaa variqata kepukya qua mwihua timwa nyita tiqata, Hia Iesusira huvantu timwa taante. Varavaasira huvantu timwa taante qiate, tita.

¹² Mwi nraakye qorahua rapateqa tuvata mwihua Varavaasira huvantu timwa taante tuvaro Pairaativa qaiqaa nraakye qora kyapara hiro tiqaro, Nkye Iesusirara tiqatama, Iutaa vunyaa vaisivantove, qiarave. Nte mwi vaisira nataave hianinrave? tiro.

¹³ Mwitaa tuvata mwihua aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaate, tita.

¹⁴ Mwitaa tuvaro Pairaativa qaiqaa mwihua kyapara hiro tiqaro, Mwiva nanra uaqia hi kyaiqara utu kyaihatave mwitaa qiavo? tuvata mwihua qati nraahu paatita aakyara nteta tiqata, Mwia kyatariqaa rutaate, tita.

15 Mwihua mwitaa tuvaro Pairaativa nraakye qora qamwata nyatarero Varavaasira huvantu nyatero mwiaqaatairo nai ntaqu vaisihuara Iesusira kyaamwuqo ntuqutuute tuvata mwihua mwia kyaamwuqo ntuqutu kyovaro mwiaqaatairo mwia kyatarigaa rutaate tiro, Pairaativa Iesusira nai ntaqu vaisihua kyauquqi tuta kyora.

Ntaqu vaisihua Iesusirara raivuvuma mwateta mwia ntuqutura

(Matu 27:27-31; Ioni 19:2-3)

16 Pairaativa nai ntaqu vaisihua kyauquqi Iesusira tuta kyovata mwihua mwia vitaqita uro kamaninra nraamwuqi kyeta mwihua nkyiari hena ntaqu vaisihua ekyaa nyaanrama ntuvaantuama kyeta

17 mwia vireraqa hiqata vunyaa vaisi tavuna nraanre tavuna rupa mwateta mwiaqaataita tauvera vara kyeta qiata vaisi tovaqa voti hura ququrama kyeta Iesusira qiataqaa qumwa tora.

18 Mwitaama kyeta nkyiari kyauquqiri tiriqa vategata kumwaanri mwitaa tita tiqata, Iutaa vunyaa vaisio, variqarave? tita.

19 Mwitaa timwa kyeta mwihua kyaamwuqotaita mwia qiata ntukamu kyeta, mwiaqaa taara vihi kyeta, mwia vuqaa tori kyauru ravi variqata qati vireraqama kyeta mwia qamwata mwategata varura.

20 Mwitaamaqi viqata vireraqama kye raima mwateta mwiaqaataita mwihua nraanre tavuna rupa mwatora huvantu kyeta nai tuavaaqa utu

mwateta mwia kyatariqaa ninri rukyeta hiritar-
erata Iesusira vita vareta vurama.

Iesusira kyatariqaa ninri ru kyeta hiritora
(*Matiu 27:32-44; Ruku 23:26-43; Ioni 19:17-27*)

²¹ Ntaqu vaisinramwuhua Iesusira kyatariqaa ninri ru kyeta hiritaare tita, mwia vita vareta mwatukya mwaaqani aanraqaa vi varuvaro vaisi mpovanto mwia nrutu Saimoniva mwatukya nronraqi virera huvata mwihua mwia antua kye kepukyaqama kyeta tiqata, Iesusira ru kyeta hirite kyatarira vara quqira uro mwataante, tu-
varo Saimoniva vara quqiro uro mwatora. Sai-
moniva mwata Sairininyaava mwiva Arekisan-
taakya Rupukya sova varura.

²² Mwihua Iesusira vitaqita uro qumina mwata Korokotaave tunani kyora. *Korokotaa* mwaa quaraqitai tirera, *Qiata Mwukyaariqaave*, tunani Iesusira uro kyora.

²³ Uro kyeta uaini mwiqi ukavu inraikyara tuqasaa kye vato nramanrinra mwia mwinrenra huvaro Iesusiva hia nrenro.

²⁴ Hia nrovata mwihua mwia kyatariqaa nin-
riqotai rukyeta mwia tuavaaqa vara kyeta tahua tahuave qio varevarave timwa kyeta, kaati ru-
antema kyeta ori tuto kyeqata mwia tuavaaqa ntainra kyeta varora.

²⁵ Toqaqi huarivanto nrinro virisataqa huvata Iesusira kyatariqaa rutora.

²⁶ Mwia kyatariqaa ruteta Iesusira qiatani qua mpo, mwia ko timwa mwato quara qara ntumwa teta kyatariqaa rutora. Mwi quava mwitaama tiro:
IUTAA VUNYAA VAISIVE, tiro.

Mwi qarava mwitaama kyero vahura.

²⁷ Mwihua Iesusira kyatarigaa ruteta Iesusira vatama kyeta vaisi taaratana rutora. Mwi-tanahua mpuara vare varutanahua varuvata mpo Iesusira kyauqu kyaatutani ninri ruteta mpo Iesusira kyauqu kyaantaagani ninri rutora.

²⁸ [Iesusira vatama kyeta mwitaama rutorara tiro, Kotira mpukuqi qua mpo gara ntumwa tova mwivau vahura. Mwitaama tiro: Mwiva uaqia hi vaisihua vatama kyero variananrove, tura.]

²⁹ Mwitaama kye rutovata nraakye qoravanto vitare nritare hiqata viri taqeta nkyiari mwaunru miqi kyeqata Iesusirara uaqia hu quara timwa mwateta tiqata, Qikye, e tiqarama, Kotira nraamwu ntapairi kyenama taarampo entaqaa kyaiqa vareqanama qaiqaa hoqa taiqa kyaaninrave, qiaravave?

³⁰ Qio ena kyaahaqa hiante. E kyatarigaataira mpiami ntaante, tita.

³¹ Mwihua mwitaa ti varuvata mwihua tun-tema kyeta Kotira kyaiqa vara mwate varuhua mwihua nronra vaisinramwuvata, mwaanra ok-yara ti varu vaisihuavata, mwihua Iesusirara raima mwateta tiqata, Mwiva mpohua nraahu kyaahaqa hi variva hiama qio nai kyaahaqa hi-rove.

³² Mwiva Kotiva titai vaisiva Mesaiavantove, Isareri vunyaa vaisivantove, qiavata riaunan-rave. Kyai tire variqata taqaararo mwiva ky-atariqaatairo mpiami ntero tuminrenra, tire mwianra qutaave qiare, tita.

Mwihua mwitaa tuvata mwihua nraantan-teta mpuara vaisitana Iesusira vatama kyeta

rutotanahua, mwitanahuavata mwia uaqia hu quara timwa mwate varura.

Iesusiva qutu vura

(Matu 27:45-56; Ruku 23:44-49; Ioni 19:28-30)

³³ Mwitaa huvaro ihera mwutukya tavaara ekyaa mwi mwataraqaa entama tero vahiqi vuvaro huarivanto vitira tavaarana tumi vuvaro qaiqaa ntuvaahama vura.

³⁴ Qaiqaa ntuvaahama vuvaro Iesusiva nai quaqitairo aakyara ntero tiqaro, *Eroi, Eroi, rama sapakitani*. Kotio, Kotio, nanraqamave ni qaqira kyera hiarao? tiro.

³⁵ Iesusiva mwitaa tuvata mpo uhua mwini sivita varuhua mwia qua rieta tiqata, Mwiva Iraisaa tiri haivaqara nraanraiho, tuvaro

³⁶ mpovanto hiantero ukavu uaininra kyaqa kyero kyaamwu kati kyero mwiaqaa huairi kyero viri Iesusira nrona vatero tiqaro, Kyai variqata taqaararo Iraisaa mwia kyaahaqa hirero tumuaninra taqaare, tiro.

³⁷ Mwitaa tuvaro Iesusiva nronraqama kyero aakyara ntamwa kyero qutu vura.

³⁸ Iesusiva qutu vuvaro Ierusaremini Kotira nraamwuqi tauha voti hura tavuna nronra hiritova virisairo utaqa nrahituqiro tuminro mpiani tumu kyora.

³⁹ Ntaqu vaisihua vunyaava Iesusira ruto kyatarira nraaqani varuva taqovaro Iesusiva nronraqama kyero aakyara ntamwa kyero qutu vuvaro mwiva tiqaro, Qikye, qutaama vaisi mwaava Kotira mwaaqu variva qutu viho, tiro.

⁴⁰ Iesusiva qutu vuvata nraakye mponramwuvanto nyianrasata variqata taqe varura. Mwinramwuhuaqitairo hininramwu nyutu vahirero. Mariaava Makataranyaava mpo, Mariaava Iemisiva nraakiaraa vaisi mwiavata Iosisiravata nyova mpo, Saromeva mpo, mwihua mwini varura.

⁴¹ Nraakye mwinramwuhua Iesusiva Karirini nrohu entara mwia vataqita nrohiqata mwia kyaiga kyaahaqama mwato nraakyenramwuhua varuvata nraakye mponramwuvata mwini varura. Mwihua Iesusiravatama kyeta nruhua Ierusalemmini varura.

Iesusira quntamwa tora

(Matiu 27:57-61; Ruku 23:50-55; Ioni 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Entama virera huvaro Iosepiva Arimatianaava nri ntora. Mwi vaisiva vaisi kyuqeva kaanasorivanto variqaro Kotiva ntaqikyiani entava nrianinranra taqeqaro mwia vekya varuva nri ntero, hura Iutaa mwaanra enta vahianinranra riero hia aatu hiraitiro, uro Pairaati-rara Iesusira mwamwantara kyapara hiro tiqaro, Mwia mpiraqe varaqina uro quntaakye, tiro.

⁴⁴ Mwitaa tuvaro Pairaativa Iesusiva qamwan-rama qutu vurara airi nraato tiro ntaqu vaisira mpo nraanrama kyero kyapara huvaro mwi vaisiva tiqaro,

⁴⁵ Qio qutaama qutu viho, tuvaro Pairaativa Iosepirara tiqaro, Qioma mwia mwamwanta varaqira uro quntamwa tenanrave, tiro.

⁴⁶ Mwitaa tuvaro Iosepiva eqarori tavuna kyoqaama kyero Iesusira mwamwanta kyatariqaatairo itu kyero eqarori tavuna mwiaqotairo qapuqama kyero uro vaisi

quntarera ori vaurutoraqi vera vatero ori nronra mpo ventaqi uro mwia nrona tita tora.

⁴⁷ Mariaava Makataranyaavavata, Mariaava Iosisira nrovavata, taqe varuvata Iesusira oriqi vera vatora.

16

Iesusiva qutu vuraqitairo sivura

(Matiu 28:1-8; Ruku 24:1-12; Ioni 20:1-10)

¹ Saarareqa Iutaavanto mwaanra tu entava taiqovata Mariaava Makataranyaa nraakyevantovata, mwia qamwava Iemisira nrovavata, Saromevavata, mwi nraakyenramwuhua munima kyeta kyugema kyero mwunta vu inraik-yara vareta Iesusira mwamwantaqa qumwatarerata vura.

² Saante toqaqi huarivanto mate nrintoraqi mwinramwuhua Iesusira quntamwa toraqiara vura.

³ Aanrani viqata mwinramwuhua nai kyapara hi nai kyapara hi tiqata, Tire mwini uro ntaararo tavave ori nronra qesana titataara vara kyaanarove. Ori mwia nronra nrusi ntamwa taarave, tita.

⁴ Mwitaa timwa kyeta mwinramwuhua nri nteta taqovaro ori nronra mwia nrusi venta kyovaro qatinani vahura.

⁵ Orivanto mwitaama vahuvata taqeta mwinramwuhua oriqi vera nteta taqovaro vaisi mpo qaraakya vaisivanto eqarori tuavaaqa ututo vaisiva mwiqi hini kyaataaqi mwatakyaa viro varura. Mwiva mwiqi varuvata mwia taqeta aatu huvaro

⁶ mwiva mwihuara tiqaro, Hia aatu hiate. Iesusira Nasaretinyaanra kyatariqaa rutaa vaisira, nkyenramwu mwianrave puaa hi variavo? Mwiva hia mwaaqi variho. Mwiva qatima siviho. Nkyenramwu mwaini taqaate. Mwaaqi mwia vataaraqi hiam a variho.

⁷ Qio mwaa quara vareta uro mwia nraaqiaranramwuvata, Pitaaravata, timwa nyiate. Mwitaama timwa nyiate. Mwiva nraante nkyi suni Karirinima viho. Nkyenramwuvata mwini vita uro mwia taqevareve. Tauraa qati variqaro mwianra nkyi timwa nyunra mate mwivauma vaiho. Mwi quara timwa nyiate, tiro.

⁸ Mwiva mwitaa tuvata aatu hiqatara tita, mwinramwuhua Iesusira quntamwa toraqitaita veva nteta hiantamwa teta aanrani viqata hia mpohuavata timwa nyinraitita, vura.

Iesusiva Mariaara Makataranyaanra vuqaa qovarama vura

(Ioni 20:11-18)

⁹ [Iesusiva Saante toqaqi qutu vuraqitairo siviho vuni mwiva Mariaara Makataranyaanra vuqaa nraante qovarama vura. Haaru Iesusiva nraakye mwia utaqitairo vaana 7 nramwu sitovata nritare vu nraakyaera vuqaa qovarama vuvaro

¹⁰ Mariaava uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyinrenro vuva uro taqovata mwihua Iesusirara ntate varura.

¹¹ Ntate varuvaro mwiva mwihua timwa nyinro tiqaro, Iesusiva qatima siviho variho. Nte ntena puqotaina mwia taqauqo, tuvata mwihua hia mwia quara qutaave tura.

Iesusiva nai nraaqiara mpotana suqaa qovarama vura
(Ruku 24:13-35)

¹² Mwi entara Iesusiva nraahumwa mpo qarama kyero nai nraaqiara taaratana suqaa qovarama vura.

¹³ Mwitana hua aanraqaa vi varuvaro Iesusiva qovarama vuvata mwihua mwia taqeta uro ntanteta nrumu hini mwihua timwa nyuvata mwihua hia mwitana hua quara qutaave tura.

Iesusiva nai nraaqiara 11 nramwu suqaa qovarama vura
(Matiu 28:16-20; Ruku 24:36-49; Ioni 20:19-23)

¹⁴ Qio nraakiara ekyaara Iesusira nraaqiara 11 nramwuvanto kyara nre varuvaro Iesusiva mwihua suqaa qovarama vura. Iesusiva qati siviuro varuvata mpo uhua mwia taqeta uro Iesusira nraaqiaranramwu timwa nyuvata mwihua mwi quarara unra quave timwa kyeta varuvarora tiro, Iesusiva nkyiari suqaa qovarama viro mwia kyaara mwihua inronra hiro tiqaro, Nkye mwi quarara qutaave qiataara vaihatama nkye kepukyaqama kyeta variqata hia qutaave qiavo, tiro.

¹⁵ Mwitaa timwa kyero mwihua timwa nyinro tiqaro, Nkye ekyaama mwata maata nrohiqata ekyaama nraakye qora kyuge qua mwaa timwa nyiate.

¹⁶ Timwa nyivaro ni quara qutaave timwa kyero, nramanri varaani vaisira, mwiamama Kotiva qio vitaananrove. Ni quara hia qutaave qiani vaisira Kotiva hia mwia vitaraitiro, mwiaqaa qua vataanarove.

¹⁷ Ni quara qutaave tihua, mwihuama nronra kyaiqa mwataa hianinra qio varevarave. Mwi-hua ni nutu nteqatama vaana titaivata vivarave. Mwihua nraahumwa mpo mwatanaa quavata qio tivarave.

¹⁸ Mwihua quaiha tu varaivaro mwi inraikyava hia mwihua ruananrove. Mwihua tuhi nramanri nraivaro tuhi nramanrivanto hia mwihua ruananrove. Mwihua nriqa vihuaqa kyauqu vataivata mwihua kyuqema vivarave, tiro. Turama.

*Kotiva Iesusira vitovaro nyaamwuni vura
(Ruku 24:50-53; Kyaiqa Varora 1:9-11)*

¹⁹ Nronravanto Iesusiva nai nraaqiaranramwu kyapata qua timwa nyi taiqa kyovaro Kotiva mwia nyaamwuni vitero vuvaro mwiva mwini nronraqama viro Kotira kyauqu kyaatutani mwatakyaa virero vurama.

²⁰ Iesusiva nyaamwuni vuvata mwia nraaqiaranramwuvanto mwata maata vahuntema nrohiqata Iesusirara timwa nyi varuvaro nronravanto Iesusiva mwihua kyaahaqa hi varuvaro mwihua kyaiqavanto kepukyaqama viro nritarero vahuvatara tita, nraakye qoravanto taqovaro mwihua quavanto qutaa qua nraahu vahura.]

QARAAKYA QUA TIMWATORA
The New Testament in the Omwunra-Toqura (South
Tairora) Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Omwurna-Toqura long
Niugini

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Omwunra-Toqura (South Tairora) (Tairora, South)

Dialect: Omwunra-Toqura

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Sep 2024 from source files dated 31 Aug 2023

73e2f29d-4ca4-50e6-a471-722ac8ab5666